Chránené územia SLOVENSKA 89

2017

Odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR

MINISTERSTVO ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Uzávierka príspevkov
do časopisu
Chránené územia Slovenska
č. 90 je

28. februára 2018

Príspevky posielajte na adresu:

chus@sopsr.sk

- **Chránené územia Slovenska** – štvrťročný odborno-metodický a informačný časopis Štátnej ochrany prírody SR
- **Vydáva:** Štátna ochana prírody SR v Banskej Bystrici
- **Redakčná rada:**
  RNDr. Jana Durkošová
  Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD.
  Ing. Branislav Faško
  Ing. Ivana Havranová
  Ing. Viktória Ihringová
  RNDr. Ján Kadlečík
  RNDr. Katarína Králiková
  Ing. Marta Mútňanová
- **Jazyková korektúra:** Mgr. Olga Majerová
- **Adresa redakcie:**
  Štátna ochrana prírody SR
  Tajovského 28B, 974 01 Banská Bystrica,
  tel.: 048/413 6660, 413 6661
- **E - mail:** chus@sopsr.sk
- **ISSN 2453-6423**

Inštrukcie pre autorov

- Príspevky posielajte elektronickou poštou alebo na CD v textovom editore MS Word.
- K článku priložte kvalitné fotografie, resp. naskenované fotografie v minimálnom rozlíšení 300 dpi.
- Každú naskenovanú fotografiu uložte do samostatného súboru (jpg, tif, bmp...).
- K fotografiám, resp. obrazovým prílohám uveďte komentár a meno autora.
- Tabuľky tvorte výlučne pomocou tabulátorov (prípadne aj s funkciou tabuľka) v textovom editore MS Word alebo v programe Excel. Polia bez hodnoty nenechávajte prázdne, ale prázdne polia nahraďte pomlčkou.
- Latinské mená taxónov píšte kurzívou.
- Mená autorov píšte kapitálkami.
- Literatúru v texte citujte podľa vzoru: "...boli zistené aj v kostole v Turanoch (OBUCH, KADLEČÍK 1997, VAVROVÁ 1998)...".
- Literatúru v zozname literatúry uvádzajte podľa vzoru: OBUCH, J., KADLEČÍK, J., 1997: Letný výskyt netopierov v podkrovných priestoroch v oblasti NP Malá Fatra. Vespertilio, 3: s. 131-134.
- Nadpisy nepíšte veľkými písmenami, nepodčiarkujte ich, nepoužívajte v nadpisoch medzery medzi písmenami.
- Na konci príspevku uveďte meno a priezvisko autora, titul a pracovisko.

Obsah

Legislatíva
(B. Faško).....2

Usmernenia MŽP SR
(B. Faško).....2

Programy starostlivosti o chránené územia
(B. Faško).....2

Návštevné poriadky
(B. Faško).....3

Organizačné zmeny v ŠOP SR
(B. Faško).....4

Národná prírodná pamiatka Brestovská jaskyňa sprístupnená pre verejnosť
(P. Bella, D. Haviarová, Z. Višňovská, J. Zelinka) 4

Ostrovy pre hniezdenie vodných a na vodu viazaných druhov vtákov
(R. Jureček, D. Valachovič).....7

Výsledky hniezdenia sokolov myšiarov (*Falco tinnunculus*) v búdkach umiestnených na stožiaroch elektrického vedenia v okrese Prievidza v roku 2017
(V. Slobodník, R. Slobodník,) 11

Nutria riečna (*Myocastor coypus*) – čoraz častejší obyvateľ vôd a mokradí v územnej pôsobnosti Správy CHKO Dunajské luhy
(J. Lengyel) 12

Nové invázne druhy, vzbudzujúce obavy Európskej únie
(M. Mútňanová).....14

Schválené programy starostlivosti o chránené územia zaradené do sústavy území európskeho významu Natura 2000
(M. Mútňanová).....18

Programy starostlivosti o chránené vtáčie územia na Slovensku
(J. Durkošová) 21

Prvé hodnotenie chránených území Slovenska podľa manažmentových kategórií IUCN
(J. Kadlečík) 25

Slávnostné otvorenie ekodvora Správy Národného parku Slovenský raj
(Š. Bryndzová) 30

Nový náučný miniareál Na krídlach vážky v Národnom parku Slovenský raj
(Š. Bryndzová) 33

Deň otvorených dverí biosférickej rezervácie Poľana
(L. Miňová) 34

Európsky deň parkov v Slovenskom krase
(A. Balážová) 35

V Slovenskom raji sa školili strážcovia
(D. Harťanský).....37

Riaditeľka CHKO-BR Poľana sa stala víťazkou prestížnej ceny UNESCO Michel Batisse Award 2017
(M. Mrázová, Z. Guziová).....38

Z trilaterálnej lokality svetového dedičstva UNESCO Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka sa stala multilaterálna
(M. Mrázová) 39

Nový akčný plán EÚ pre prírodu: len jeden z krokov k lepšej ochrane biodiverzity
(T. Nemcová).....41

URSUS centrum – typ na výlet
(A. Badurová) 43

Konferencia európskych strážcov 2017 Litoměřice
(D. Harťanský).....45

EKOPLAGÁT 2017
(K. Králiková, A. Badurová).....46

Zmena sídla
(redakcia).....48

Stretnutie seniorov ochrany prírody
(J. Burkovský) 49

Odišla ikona československej ochrany prírody
(V. Stockmann) 50

- *Predná strana obálky:* Vápencový hrebeň Dúbravy v masíve Rokoša (Strážovské vrchy), foto: Jaroslav Košťál

Legislatíva

Zákonom č. 142/2017 zo dňa 10. mája 2017 bol novelizovaný a doplnený zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie. Novela obsahuje 55 novelizačných bodov a je účinná od 15. 6. 2017. Úplné znenie je prístupné na stránke https://www.slov-lex.sk/vyhladavanie-pravnych--predpisov.

Usmernenia MŽP SR

V máji 2017 vyšlo v operatívnych pokynov pre okresné úrady, ktoré vydáva Ministerstvo vnútra SR, šesť usmernení generálneho riaditeľa sekcie ochrany prírody, biodiverzity a krajiny Ministerstva životného prostredia SR, týkajúcich sa ochrany prírody. Sú to:

- usmernenie k ochrane drevín,
- usmernenie k ochrane prírodných biotopov,
- usmernenie k posudzovaniu vplyvov plánov a projektov na územia Natura 2000,
- usmernenie k vyhlasovaniu ochrany osobitne chránených častí prírody a krajiny podľa § 50 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov,
- usmernenie k vyhlasovaniu ochranných zón hniezdnych lokalít chránených druhov vtákov,
- usmernenie k zmenám povinností pre držiteľov exemplárov druhu Psittacus erithacus (papagáj sivý – žako) a druhu *Lygodactylus williamsi* (gekón).

Všetky usmernenia sú prístupné na stránke Ministerstva vnútra SR v časti http://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/operativne_pokyny_rok_2017/operativny_pokyn_2_2017.pdf.

Programy starostlivosti o chránené územia

Vláda SR dňa 7. 7. 2016 schválila Program starostlivosti o **Národný park Poloniny** na roky 2017 – 2026. Súčasťou národného parku sú aj viaceré územia európskeho významu – SKUEV0210 Stinská, SKUEV0229 Bukovské vrchy a SKUEV0234 Ulička. Územie národného parku je súčasťou viacerých území medzinárodného významu. Je súčasťou medzinárodnej biosférickej rezervácie Východné Karpaty a je aj držiteľom Európskeho diplomu Rady Európy. Niekoľko lokalít z národného parku je zaradených aj do Zoznamu svetového prírodného dedičstva UNESCO pod názvom Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy.

Vláda SR dňa 25. 1. 2017 schválila Program starostlivosti o **Chránené vtáčie územie Horná Orava**. Dňa 3. 5. 2017 schvália ďalších päť programov starostlivosti o chránené vtáčie územia, a to **Dolné Pohronie**, **Kráľová**, **Sĺňava**, **Špačinsko--nižnianske polia** a **Veľkoblahovské rybníky**.

V rámci projektu z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja s názvom Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené územia zahrnuté v sústave Natura 2000 boli vypracované a schválené nasledovné programy starostlivosti o maloplošné chránené územia:

- **CHA Svarkovica** (územie je súčasťou SKUEV0256 Strážovské vrchy) – v pôsobnosti Správy CHKO Strážovské vrchy,
- **CHA Dolné lazy** (SKUEV0136 Dolné lazy),

CHA Záhrada (SKUEV0137 Záhrada), **CHA Kostolianske lúky** (SKUEV0132 Kostolianske lúky) – všetky v pôsobnosti Správy CHKO Ponitrie,
- **CHA Kopec** (SKUEV0301 Kopec), **PR Mackov bok** (SKUEV0149 Mackov bok), **CHA Demänovská slatina** (SKUEV0061 Demänovská slatina) a **PR Jelšie** (SKUEV0059 Jelšie) – všetky v pôsobnosti Správy NP Nízke Tatry.

V rámci projektu LIFE+ s názvom Obnova endemických panónskych slanísk a piesočných dún na južnom Slovensku boli vypracované a schválené nasledovné programy starostlivosti o maloplošné chránené územia a zároveň územia európskeho významu:
- **PR Chotínske piesky** (SKUEV0100 Chotínske piesky), **CHA Komárňanské slanisko** (SKUEV0010 Komárňanské slanisko), **CHA Šurianske slaniská** (SKUEV0096 Šurianske slaniská), **CHA Pavelské slanisko** (SKUEV0099 Pavelské slanisko), **CHA Čenkov** (SKUEV0067), **CHA Pri Orechovom rade** (SKUEV0017), **CHA Mostová** (SKUEV0078) – všetky územia patria do pôsobnosti Správy CHKO Dunajské luhy.

Všetky schválené programy starostlivosti sú prístupné na adrese http://www.sopsr.sk/web/?cl=119.

Vtáčí ostrov na Oravskej priehrade (CHVÚ Horná Orava)

Návštevné poriadky

Vzhľadom na to, že návštevný poriadok TANAP-u je neplatný a nový ešte nebol prijatý, bolo potrebné prijať dočasné riešenie. Preto Okresný úrad v Prešove a Okresný úrad v Žiline v spolupráci so Správou TANAP-u pripravili a vydali Zoznam vyhradených miest v **Tatranskom národnom parku**. Tento zoznam za určitých podmienok legalizuje vybrané športové aktivity na území národného parku, ktorými sú horolezectvo, skalolezectvo, skialpinizmus, zjazdové lyžovanie, snoubording, bežecké lyžovanie, pohyb v sprievode oprávnenej osoby, lety na závesných klzákoch a lety na kĺzavých padákoch. Zoznam vyhradených miest platí od 15. 6. 2017 až do prijatia nového návštevného poriadku a je prístupný na stránke Správy TANAP – http://spravatanap.sk/web/index.php.

Vyhláškou Okresného úradu v Prešove zo dňa 17. 3. 2017 bol vydaný návštevný poriadok **prírodnej pamiatky – jaskyne Zlá diera**. Dokument stanovuje podmienky únosného využívania jaskyne na kultúrno-výchovné účely. Jaskyňa sa nachádza v pohorí Bachureň v k. ú. Lipovce

okres Prešov a jej prevádzkovateľom je p. Rudolf Košč z Prešova. Návštevný poriadok je účinný od 15. 4. 2017 a jaskyňa je otvorená od 1. 4. do 15. 11.

Vyhláškou Okresného úradu v Trenčíne zo dňa 25. 7. 2017 bol vydaný aj návštevný poriadok **prírodnej pamiatky Bojnická hradná jaskyňa**. Travertínová jaskyňa sa nachádza priamo pod Bojnickým zámkom a jej prevádzkovateľom je Slovenské národné múzeum – Múzeum Bojnice. Návštevný poriadok je účinný od 1. 8. 2017.

Dolina Zeleného plesa (TANAP)

Organizačné zmeny v ŠOP SR

Od 1. 4. 2017 zaniklo **Regionálne centrum ochrany prírody v Bratislave** ako samostatný organizačný útvar ŠOP SR. Bolo zlúčené so Správou **CHKO Dunajské luhy** so sídlom v Dunajskej Strede a stalo sa jeho vysunutým pracoviskom so sídlom na Bukureštskej ulici v Bratislave.

Ing. Branislav Faško
ŠOP SR, riaditeľstvo

Národná prírodná pamiatka Brestovská jaskyňa sprístupnená pre verejnosť

Brestovská jaskyňa je jednou z najväčších prírodných pozoruhodností Západných Tatier. Nachádza sa pri obci Zuberec v okrese Tvrdošín na severozápadnom úpätí Západných Tatier na území Tatranského národného parku na ľavej strane vyústenia doliny Studeného potoka do Podtatranskej brázdy. Vchod do jaskyne je v nadmorskej výške 867 m oproti Múzeu oravskej dediny, vedľa dreveného amfiteátra.

Brestovskú jaskyňu vytvoril podzemný vodný tok v druhohorných triasových svetlosivých ramsauských dolomitoch s vložkami tmavších vápencov gutensteinského typu, ktorý prenikal prevažne pozdĺž tektonických porúch. Miestami vystupujú aj tmavosivé reiflinské vápence s rohovcami. V najvyššej časti jaskyne na strope vidieť treťohorné paleogénne horniny bázy borovského súvrstvia, pozostávajúce z dolomitových

a vápencovo-dolomitových brekcií a zlepencov. Jaskyňa sa vytvárala v stredných a mladších štvrtohorách v súvislosti so zahlbovaním doliny Studeného potoka. Zameraná je v dĺžke 1 890 m.

Spodnými časťami tečie vodný tok, ktorý na povrch vystupuje Brestovskou vyvieračkou (Vyvieračkou Števkovského potoka) západne od jaskyne. Vzniká z vôd Studeného potoka a jeho prítoku v dolinke Volariská, ktoré pritekajú spod hlavného hrebeňa Západných Tatier a na priepustných vápencoch a dolomitoch sa cez pukliny pod zaštrkovaným riečiskom i otvorenejšie ponory strácajú do podzemia. Medzi Brestovskou jaskyňou a vyvieračkou sa nad podzemným vodným tokom vytvoril rad závrtov, ktoré poukazujú na intenzívne podzemné skrasovatenie. Do východnej časti jaskyne za prítokovým sifónom, ktorý siaha pod dolinku Volariská, sa doteraz dostali iba potápači.

Chodby horného poschodia sú 5 až 10 m nad terajším riečiskom. Početné stropné hrnce, oválne vyhĺbeniny, skalné diery a okná svedčia o modelácii jaskynných chodieb prúdiacou vodou, keď boli úplne zaplavené. So zahlbovaním povrchového riečiska Studeného potoka hladina podzemnej vody v jaskyni poklesávala a v suchých horných častiach sa vyzrážaním uhličitanu vápenatého, rozpusteného v presakujúcich zrážkových vodách, mohla vytvárať kvapľová výzdoba. Horné časti jaskyne boli neskôr občasne zaplavované, pravdepodobne najmä v čase topenia horského ľadovca z poslednej doby ľadovej, ktorý bol vo vyššej časti doliny Studeného potoka.

Z kalcitovej sintrovej výplne sú v jaskyni niektoré druhy kvapľov, prevažne tenké brká, menšie stalaktity a stalagmity. Pod výraznejšími tektonickými poruchami, umožňujúcimi priesak zrážkovej vody cez nadložné horniny, sa vytvorili sintrové náteky, najmä v komínoch a vo vyšších častiach chodieb a sení. Tvorbu bohatšej kvapľovej výzdoby obmedzuje tenké horninové nadložie s malým podielom chemicky čistých vápencov. Preto voda presakujúca do jaskyne zo zrážok obsahuje pomerne malé množstvo rozpusteného uhličitanu vápenatého. Miestami sa v jaskyni zistili krehké excentrické, mikrokryštalické formy aragonitu.

V rámci Slovenska jaskyňa leží v chladnej klimatickej oblasti, v chladnom horskom, veľmi vlhkom klimatickom okrsku. Priemerná ročná teplota vzduchu vo Vstupnej sieni a v chodbách pozdĺž podzemného vodného toku v spodnej časti jaskyne je 4,9 °C, v Bivakovej sieni na hornom poschodí dosahuje 5,4 °C. Pre podzemné priestory jaskýň je typický vyrovnaný ročný chod teploty vzduchu a vysoká relatívna vlhkosť vzduchu.

Živočíchy, ktoré trvalo žijú v jaskyniach (troglobionty), sú redukciou až zánikom zrakových orgánov, depigmentáciou, veľkosťou a tvarom tela, ako aj životnými funkciami prispôsobené podmienkam v podzemných dutinách (tma, stála nižšia teplota, vysoká vlhkosť vzduchu). Podzemné riečisko v Brestovskej jaskyni a vo vyvieračke obýva pomerne pestré a bohaté spoločenstvo vodných bezstavovcov. Kôrovce *Diacyclops languidoides* (Copepoda), *Niphargus tatrensis* (Amphipoda) a *Bathynella natans* (Syncarida) sú typickými druhmi reliktnej akvatickej jaskynnej fauny v Tatrách. Zo suchozemských článkonožcov medzi najvýznamnejšie patria rovnakonôžka *Mesoniscus graniger* a kosec *Ischyropsalis manicata*, ktoré sú karpatskými endemitmi. Chvostoskok *Protaphorura janosik* je endemitom Západných Karpát a glaciálnym reliktom. V Brestovskej jaskyni a pri jej vchode sa zistilo deväť druhov netopierov. Najčastejšie tu zimuje netopier veľký (*Myotis myotis*), príležitostne aj podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*), ktorý tu má jedno z najsevernejších zimovísk na Slovensku i v Európe.

Vzhľadom na pretrvávajúce ohrozenie Brestovskej

jaskyne antropogénnymi činnosťami na povrchu bolo v roku 2008 vyhlásené jej ochranné pásmo s rozlohou 59,3073 ha.

Zámer turistického spôsobu sprístupnenia Brestovskej jaskyne bol obsiahnutý v koncepcii rozvoja slovenského jaskyniarstva v rokoch 1971 – 1985. Doplňujúci výskum jaskyne, na základe ktorého sa spracoval projekt jej sprístupnenia, vykonala Správa slovenských jaskýň v rokoch 2006 – 2007. Sprístupnenie bolo podmienené minimálnymi zásahmi do jaskynného prostredia, nenarušením hydrologického režimu podzemného vodného toku a zachovaním prirodzeného stavu riečiska (zachovania vhodných životných podmienok pre vodnú faunu, nenarušenia štruktúry a fungovania vodného ekosystému ako celku). V podzemnom vodnom toku žijú reobiontné (prúdomilné) organizmy, ktoré vyžadujú neznečistené a dobre okysličené vody. Citlivo reagujú aj na pomerne malé zmeny chemických a fyzikálnych vlastností vody (znečistenie vody, zmena rýchlosti jej prúdenia) i obmedzenie prísunu zdrojov potravy. Z hľadiska ochrany invertebrátnej fauny a jej biotopov ďalej nemožno pripustiť zašľapávanie, resp. rozrušovanie fluviálnych sedimentov popri vodnom toku. Brehová zóna je vďaka organickým naplaveninám bohatšie osídlená rozličnými skupinami bezstavovcov (najmä dážďovky, kôrovce, ploskulice, ulitníky, roztoče, chvostoskoky), ktoré by boli týmito zásahmi priamo ohrozené. Preto prehliadkový chodník vedie ponad riečisko po demontovateľnom kovovom premostení, aby návštevníci nevstupovali do riečiska a nenarušovali biotopy akvatickej fauny. Počas zimného spánku sú netopiere citlivé na bezprostredné vyrušovanie. V relatívne malých, miestami až stiesnených horných častiach jaskyne, v ktorých sa počas hibernácie netopiere zdržiavajú najčastejšie, by neprimerane vysoká návštevnosť spôsobovala ich vyrušovanie. Pri akýchkoľvek technických úpravách alebo výmene uzáveru jaskynného vchodu sa musia ponechať vhodné vletové otvory (s minimálnymi rozmermi 15 × 30 cm). Najväčšia diverzita terestrických druhov fauny je vo Vstupnej sieni, kde sa hojnejší organický substrát dostáva do podzemia z povrchu. Preto vo vstupnej časti jaskyne treba zachovať pôvodný charakter prírodného prostredia – nezmeniť mikroklimatické pomery a ponechať organický materiál. Turistický spôsob sprístupnenia bez elektrického osvetlenia si spolu s členitou morfológiou podzemných priestorov vyžiadali regulovanú návštevnosť, najmä z dôvodu bezpečnosti návštevníkov po strmých schodiskách a kontroly ich pohybu v užších úsekoch prehliadkovej trasy. Po otvorení jaskyne pre verejnosť treba monitorovať vplyv návštevnosti na jaskynnú klímu.

Sprístupňovacie práce v jaskyni sa zabezpečili v IV. štvrťroku 2015, hradili sa z Environmentálneho fondu v pôsobnosti Ministerstva životného prostredia SR. Prehliadková trasa je dlhá 434 m. Vedie zo Vstupnej siene cez Zubereckú chodbu, Brodňanského riečisko, Jazierkovú sieň, Bivakovú sieň a Kopečného chodbu do Siene potápačov, odkiaľ sa návštevníci vracajú späť. Na prehliadkovej trase je inštalovaných päť schodísk (vo Vstupnej sieni, Zubereckej chodbe, na výstupe na horné poschodie a na zostupe do Siene potápačov), premostenie podzemného riečiska medzi Zubereckou chodbou a výstupom na horné poschodie, stúpadlá na strmom úseku medzi Bivakovou sieňou a Kopečného chodbou, ako aj premostenie priepasti v Kopečného chodbe. Všetky kovové konštrukcie sú vyhotovené z matnej nehrdzavejúcej ocele, ktorá si vo vlhkom prostredí nevyžaduje údržbu. Vchod do jaskyne prestrešuje šikmá samonosná oceľová konštrukcia. Nad vstupnými dverami je vletový otvor pre netopiere.

Jaskyňa bola otvorená pre verejnosť 31. 8. 2016 za účasti ministra životného prostredia SR Lászlóa Sólymosa. Návštevníci si ju môžu prezrieť od 2. 1. do 31. 12. každý deň okrem pondelka a technicko-prevádzkovej prestávky v medzisezónnom období. Keďže jaskyňa nie je elektricky osvetlená, každý návštevník musí mať počas prehliadky prilbu a čelové svietidlo, ktoré poskytuje prevádzkovateľ – Štátna ochrana prírody SR, Správa slovenských jaskýň. Popred jaskyňu vedie náučný chodník, smerujúci k Brestovskej vyvieračke.

Text: Pavel Bella, Dagmar Haviarová, Zuzana Višňovská, Ján Zelinka
ŠOP SR, SSJ
Foto: Pavel Staník

Ostrovy pre hniezdenie vodných a na vodu viazaných druhov vtákov

Cieľom informácie je obnova biotopov významných pre úzku skupinu druhov vtákov, ktoré stratou prirodzených podmienok pre hniezdenie stratili aj podmienky pre zachovanie populácie na území Slovenskej republiky.

V roku 2016 sme pri príležitosti prebiehajúcej rekonštrukcie vodnej nádrže (ďalej VN) Kunov oslovili jej správcu SVP, š. p., OZ Bratislava s myšlienkou, či by z odstraňovaného dnového sedimentu nemohli vybudovať ostrov. Predpokladali sme, že by nami navrhované budovanie ostrova bolo pre správcu toku prijateľné aj z dôvodu zníženia transportných nákladov na vývoz sedimentov z VN. K iniciovaniu budovania ostrova nás viedla absencia hniezdnych možnosti úzkej skupiny vodných a na vodu sa viažucich druhov vtákov. Predstavitelia SVP, š. p., po zvážení si návrh osvojili a prevzali iniciatívu. Vypracovali projektovú dokumentáciu pre vtáčí ostrov, prerokovali ju s dotknutými subjektmi a začiatkom roku 2017 začali ostrov postupne budovať. Vtáčí ostrov bude mať plochu 0,11 ha, bude mať nepravidelný tvar s plytkým zálivom pre litorálnu vegetáciu a bude spevnený z recyklovaného betónu. Najkratšia vzdialenosť k brehu bude 100 m. Plánovaná doba ukončenia revitalizácie VN Kunov je október 2017.

Naša jednoduchá predstava o úspore transportných nákladov sa praxou úplne nepotvrdila a bude nižšia ako sme predpokladali. V počiatočnej fáze dnové sedimenty bolo nutné z plochy VN vyviezť na odvodnenie. A až po odtečení vody boli navezené späť na dno VN ako základ vtáčieho ostrova.

Ostrovy, zvyčajne riečne, sú významným miestom hniezdenia mnohých druhov vtákov. Pre niektoré sú jediným hniezdnym biotopom a sú od nich celkom závislé.

V našich podmienkach ostrovy historicky prirodzené vznikali v dobe pred zregulovaním väčších riek. Pri zachovanej dynamike riek dochádza k nanášaniu materiálu až vzniku nových ostrovov, resp. štrkových lavíc. Podobne dynamika toku limitovala zárasty vegetácie na ostrovoch ukladaním či abráziou sedimentov. V korytách zregulovaných riek sú akumulačné procesy veľmi obmedzené a vznik ostrovov je z hľadiska zabezpečenia protipovodňovej ochrany nežiaduci.

Vodný zákon v súčasnom znení je dostatočným legislatívnym nástrojom, vylučujúci existenciu minimálne dvom druhom vodných vtákov z územia Slovenskej republiky. Svojimi ustanoveniami núti správcu toku odstraňovať začínajúce ostrovy a štrkové lavice už v počiatku ich vzniku.

Zákon č. 364/2004 Z. z. Zákon o vodách a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (vodný zákon)

§ 48
Správa vodných tokov
(1) Správa vodných tokov je všestranne zameraná starostlivosť o zachovanie a rozvoj všetkých funkcií vodných tokov a ich korýt. Správca vodného toku je aj správcom pozemkov korýt, ktoré sú vo vlastníctve Slovenskej republiky.
(4) Správa vodných tokov zahŕňa tieto činnosti:
b) udržiavať korytá v stave, ktorý zabezpečuje ich prirodzenú alebo projektovanú prietočnosť a hĺbku vody,
d) spevňovať brehy vodných tokov, zabezpečovať ich neupravené úseky brehovými porastmi,
e) udržiavať a čistiť koryto a odstraňovať naplaveniny, ľadové a iné prekážky a dočasné ostrovy z vodného toku, čo je nevyhnutné na zabezpečenie nehateného odtoku alebo prietoku

Ostrovy nie sú riešením na vodných tokoch v úsekoch pod vodnými nádržami. V týchto úsekoch ostrovy často nie sú ostrovmi. Sú ohrozované buď preplachovaním prudkým prietokom vody pri jarných manipuláciách s vodnou hladinou vo vodnej zdrži, alebo v súčasnosti klimatickými zmenami, ktoré sa prejavujú zvýšenou frekvenciou výskytu extrémneho počasia, kedy stále častejšie fluktuuje voda v určitých úsekoch tokov, najčastejšie pod VN.

Určitým čiastkovým riešením je budovanie umelých ostrovov v úsekoch tokov, kde z hľadiska protipovodňovej prevencie sa nevytvárajú nebezpečné situácie. Pri regulácii riek vodohospodári ako jedno z náhradných opatrení vybudovali niekoľko umelých ostrovov na VN za účelom vytvorenia hniezdnych podmienok pre druhy, ktoré sú na ostrovy jednoznačne odkázané.

Menšie ostrovy sú aj na VN Bešeňová, VN Ružiná, VN Žilina (2). V menšom rozsahu boli dodatočne ostrovy pre hniezdenie vtákov vytvorené aj na niektorých štrkoviskách, napr. na Adamovských štrkoviskách (kataster obce Gbely).

Opodstatnenosť budovania ostrovov za účelom vytvárania hniezdnych podmienok pre odkázané druhy vodných vtákov ilustruje viac odborných prác (Danko, Darolová, Krištín, 2002, Ferianc, 1977; Trnka, Suchánek 2006; Kolektív 2006).

Ostrovy na vodných nádržiach, vhodné pre hniezdenie vodných a na vodu viazaných druhov vtákov, možno rozdeliť na viac typov:

1. Ostrovy bez vegetácie, resp. s veľmi chudobnou vegetáciou

Typ ostrova so zakonzervovaním prirodzeného vývoja vegetačnej sukcesie. Tento typ je najviac náročný na vybudovanie. Základ tvorí anorganický materiál, inhibujúci sukcesiu vegetácie, či už deponovaný z bagrovaného dna, navážky zo skrývky a pod. Ostrov má mať rovný povrch a dôležitá je vrstva štrku alebo kameňa s frakciou najmenej do asi 3 cm. Ak nie je efektívne prístupný kameň či štrk, požadovaný cieľ dosiahneme, ak na substrát rozprestrieme vhodný druh geotextílie, tlmiaci rast vegetácie.

2. Ostrovy s vegetáciou bez krov a stromov

Základný typ ostrova vybudovaný iba zo sedimentov dna, navážky hliny zo skrývky a pod. Jeho povrch sa zarovnáva, aby bolo možné intervenovať proti prerastaniu vegetáciou. Ostrov postupne zarastá vegetáciou, ktorá sa kosí v jesenných až zimných mesiacoch. V prípade, ak ide o ostrovy s malou rozlohou, ktoré zarastajú litorálnou vegetáciou, ako je trsť, pálka alebo ostrice, je možné ponechať ich bez údržby a kosenia. Kroviny a stromy nie sú na tomto type ostrovov žiaduce a aspoň príležitostne sa odstraňujú.

3. Ostrovy s krami a stromami

Základ je rovnaký ako pre ostrov typu č. 2. Rozdiel je v tom, že takéto ostrovy sa nechajú zarásť krovinami a stromami, či už prirodzene naletenými, alebo vysadenými. Slúžia ako hniezdisko pre druhy vtákov hniezdiace v kolóniách na stromoch, resp. kroch, napríklad volavky, chavkoše, kormorány a pod.

Tab. Prehľad najznámejších vtáčích ostrovov

Vodná nádrž		Rok vybudovania	Vtáčí ostrov	
Názov	**plocha (ha)**		**k. ú.**	**Plocha (ha)**
Sĺňava	430	1956 – 1959	Piešťany	2,80
Hrušovská zdrž	2 518	1977 – 1996	Šamorín	6,86
		2006 – 2007	Kalinkovo (17 ostrovčekov)	3,32
Kráľová	1 082	1985	Šoporňa	5,07
Liptovská Mara	2 160	1969 – 1975	Benice	0,50
Oravská priehrada	350	1941 – 1954	Námestovo	1,60

Ako minimum možno považovať jeden ostrov na 10 ha vodnej plochy. Rozmery ostrova závisia od veľkosti vodnej plochy, minimálne by však mali dosahovať 15 x 15 metrov (0,02 ha). Na vodných plochách väčších ako 30 ha sú minimálne rozmery ostrova 25 x 25 m (0,06 ha). Ostrov má byť nad vodnou hladinou vo výške najmenej 70 cm, ideálne viac ako 1 meter. Ak to prírodné pomery nedovoľujú potrebné je ostrov navýšiť navážkou materiálu. Príliš nízke ostrovy sú zaplavované pri veľkých vlnách vznikajúcich pri silnom vetre. Pri veľkých ostrovoch je možné budovať ich aj do viacmetrovej výšky, avšak so sklonom brehov, ktorý nevytvára kolmé steny a so zarovnaným povrchom (nie kužeľ konkávny – konvexný). Zo záveternej strany, resp. zo strany orientovanej k najbližšiemu brehu, možno nahrnúť materiál ostrova tak, aby vytváral plynulý nábeh na ostrov pod uhlom nie väčším ako 20 – 30 stupňov. Pre ochranu mláďat hniezdiacich druhov vtákov, predovšetkým čajok a rybárov riečnych, je vhodné vybudovať ochranné prístrešky. V najjednoduchšej podobe sú to duté kmene stromov, po dĺžke rozdelené a položené na zem tak, aby vznikla dutina vysoká asi 15 cm a dlhšia ako 1 meter. Môžu to byť aj jednoduché prístrešky z dreva na podobnom princípe.

V ideálnom prípade sa ostrovy neumiestňujú do pobrežnej oblasti. Majú byť umiestnené aspoň v jednej tretine kratšieho rozmeru vodnej plochy, ideálne uprostred vodnej plochy. Nie vždy a pri každom type ostrovov sa takéto umiestnenie vyžaduje. Potrebné je vždy posúdiť aj konkrétne pomery na lokalite, stavebné možnosti, dostupnosť dna, rekreačné využitie a pod.

Na zabránenie abrázie brehov ostrova je vhodne ich opevniť do úrovne vodných hladín lomovým kameňom, betónovými blokmi[1] alebo drveným betónom s veľkosťou kameňa, resp. bloku najmenej 20 cm. V prípade drveného betónu je nevyhnutné, aby drvina bola najmenej 6 mesiacov skládkovaná vo vonkajšom prostredí, to znamená, aby sa nepoužila čerstvá. Dôvodom je reakcia betónového prachu s vodou a toxicita pre vodné živočíchy. Ako náhradu za opevnenie možno považovať vysadenie vodných rastlín v plytkých okrajových častiach okolo ostrova. Ide napríklad o druhy plávajúce na hladine a zakorenené do dna, ako lekná (*Nymphaea*), leknice (*Nuphar*), červenavec (*Potomageton*) atď., alebo litorálne kríkovité vŕby – v. purpurová (*Salix purpurea*), v. trojtyčinková (*S. triandra*), v. košikárska (*S. viminalis*), prípadne pálky (*Typha angustifolia*). Cieľom je zabrániť vlnobitiu, ktoré narúša brehy ostrova. Tento systém funguje veľmi dobre, náchylný je však na poškodenie, napríklad bobrom vodným, ktorý likviduje vysadené porasty lekna vrátane listov a hľúz. Brehy ostrovov časom stabilizujú koreňové systémy krovín a stromov, ak zvolíme tento typ ostrova. Opevnenie vyžadujú najmä ostrovy exponované ďaleko od brehov, vystavené veľkému vlnobitiu na rozľahlých vodných nádržiach.

Vodná nádrž Kunov sa nachádza na toku rieky Teplica v povodí Moravy v okrese Senica. Celkový projektovaný objem nádrže je 3 140 tisíc m^3. Celková plocha vodnej nádrže je 65 hektárov, dĺžka nádrže vrátane prečisťovacej (sedimentačnej) nádrže je 1 200 metrov. O vybudovaní tejto vodnej nádrže sa rozhodlo uznesením Ministerstva chemického priemyslu v Prahe roku 1956. Bola vybudovaná za účelom zásobovania úžitkovou vodou miestneho chemického priemyslu. Napustená bola v roku 1965. Vodná nádrž plní účel retencie povodní. Hĺbka vody dosahuje 8,5 metra. Brehy vodnej nádrže tvorí rekreačná oblasť. Dĺžka kúpacej sezóny je od 15. 6. do 15. 9. Nadmorská výška: 225 m n. morom.

Ostrov/y sme navrhovali umiestniť v hornej časti vodnej nádrže, parcela „KNC“ 1197 v k. ú. Sobotište. Vzhľadom na fázu rozpracovanosti revitalizácie VN Kunov sme počet ostrovov ponechali na rozhodnutí správcu toku s tým, že aj jeden ostrov bude prínosom.

[1] *§ 77 zákona NR SR č. 79/2015 zaraďuje stavebný odpad medzi ostatné odpady "O". Betónový odpad, ktorý tvorí okolo 17 % svetových zásob tuhého odpadu, pritom je chemicky inertný, ak neobsahuje toxické prímesi.*

Hornú niveletu ostrova/ov je potrebné budovať aspoň 50 cm nad maximálnou vodnou hladinou, aby nedošlo pri mimoriadnych situáciách (výdatné dažde) pri prechodnom zvýšení hladiny spojenom s vlnobitím k prepláchnutiu hniezd. Výšku ostrovov prispôsobiť určenej maximálnej výške v manipulačnom poriadku (výške bezpečnostného prelivu), nie naopak. Umiestnenie ostrova/ov je možné v časti pri ústi rieky Teplice, bližšie smerom k štátnej ceste ako k brehu s existujúcimi rekreačnými zariadeniami.

Sledujeme vybudovanie ostrova/ov spočiatku typu a) bez vegetácie, resp. s veľmi chudobnou vegetáciou a pokračujúcou sukcesiou typ b) s vegetáciou bez krov a stromov. Ostrov/y by mali vyžadovať čo najmenšiu údržbu.

Pre samotnú ochranu hniezdenia vtáctva pred vyrušovaním rekreantami budeme iniciovať u miestneho orgánu štátnej správy opatrenia, ako celoročný zákaz vstupu na ostrovy, používania vodných motorových plavidiel a od 1. 3. do 30. 6. používať vodné nemotorové plavidlá v blízkosti ostrova.

Predpokladané druhy, pre ktoré by navrhovaný ostrov mal byť hniezdnym:

Kačica chripľavka (*Anas strepera*) status ochrany smernica o vtákoch – príloha I.

Kulík riečny (*Charadrius dubius*) status ochrany príloha č. 4 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.

Kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*) status ochrany smernica o vtákoch – príloha I.

Rybár riečny (*Sterna hirundo*) status ochrany smernica o vtákoch – príloha I.

Čajka smejivá (*Larus ridibundus*) status ochrany príloha č. 4 k vyhláške č. 24/2003 Z. z.

Pre tieto druhy v súčasnosti je nedostatok vhodných hniezdnych príležitostí a môže byť výrazným limitujúcim faktorom veľkosti populácie. U rybára riečneho je celá jeho slovenská populácia viazaná na umelo vybudované a udržiavané ostrovy na vodných nádržiach.

Vodných nádrží, ktoré časom stratili pôvodný účel, kvôli ktorému boli zriadené, je na území SR viacero. Spolu s pracovníkmi SVP, š. p., OZ Bratislava predpokladáme, že ak sa aktuálna realizácia revitalizácie VN Kunov preukáže aj ekonomicky efektívna, ponúkne sa podobný postup aj ostatným odštepným závodom SVP, ktoré by v súčinnosti s miestne kompetentnými organizačnými útvarmi ŠOP SR posúdili opodstatnenosť budovania podobných vtáčích ostrovoch aj na iných VN.

Literatúra:

Danko, Š., Darolová, A., Krištín A. 2002: Rozšírenie vtákov na Slovensku. – VEDA, Bratislava.

Ferianc, O., 1977: Vtáky Slovenska 1. Veda SAV Bratislava, 682 pp.

Trnka R a Suchánek, O 2006: Prvé doložené hniezdenie kačice chripľavej (*Anas strepera*) na Vtáčom ostrove (Oravská priehrada) CHUS 69/2006 – str. 11

Kolektív 2006: Program starostlivosti Chránené vtáčie územie Dubnické štrkovisko 2016 – 2045, ŠOP SR, Banská Bystrica 43 str. http://srzmsodubnica.wbl.sk/dokumenty/skchvu006_dubnicke_strkovisko_20_9_2016.pdf

Rudolf Jureček, Správa CHKO Záhorie
Dušan Valachovič, Správa CHKO Záhorie

Výsledky hniezdenia sokolov myšiarov (*Falco tinnunculus*) v búdkach umiestnených na stožiaroch elektrického vedenia v okrese Prievidza v roku 2017

Už niekoľko rokov trvá snaha ornitológov v okrese Prievidza o zlepšenie hniezdnych možností pre najrozšírenejšieho dravého vtáka na Slovensku – sokola myšiara, tzv. pustovku. Je to síce najrozšírenejší druh dravca, ale je to zároveň druh chránený, v ktorého potrave prevládajú drobné zemné cicavce, najmä hraboše, čím dokazuje svoju užitočnosť, najmä pre pestovateľov kultúrnych plodín – poľnohospodárov. A čím ho je v danom území viac, tým viac pomoci poskytuje nielen poľnohospodárom, ale prenesene aj našim žalúdkom a peňaženkám. Okrem toho tento sokol, ktorý pôvodne hniezdil v dutinách stromov alebo v skalách, dnes často zavíta na naše balkóny alebo parapetné dosky našich okien. A cieľom ornitológov je aj menšie atakovanie ľudských obydlí sokolmi, lebo nie každá rodina privíta sokoly ako hostí na svojom balkóne. U mladých rodín s malými deťmi a množstvom bielizne na balkónoch je to aj pochopiteľné a nehygienické.

Prvé pokusy s vyvesovaním búdok na stožiare elektrického vedenia boli v priestore medzi mestami Prievidza a Nováky na elektrických vedeniach, ktoré patria Hornonitrianskym baniam Prievidza, v roku 2009. Dve búdky boli hneď v prvom roku obsadené a sokoly v nich odchovali osem mláďat. To nás posmelilo a s podporou malého členského projektu Ochrany dravcov na Slovensku sme v ďalších rokoch inštalovali na elektrické stožiare ďalšie búdky. V roku 2014 sme sa rozhodli rozšíriť pomoc hniezdeniu sokolom myšiarom aj do priestoru severne od Prievidze a do Handlovskej

Znáška 5 vajec sokola myšiara v polobúdke

Polobúdka pre sokoly myšiare na stožiari elektr. vedenia

Mláďatá sokola myšiara v polobúdke

doliny. Hneď začiatkom roka sme konzultovali so SSE Distribúcia Žilina o možnostiach inštalovať búdky na niektoré stožiare v ich kompetencii. Tak sme v rokoch 2013 – 2015 rozmiestnili ďalších 16 búdok. Obsadenosť búdok dosahuje každoročne viac ako 90 %, výnimočne sú 1 – 2 búdky neobsadené, resp. obsadené iba jedným adultným jedincom sokola myšiara.

V roku 2017 sme v priestore Nováky – Prievidza – Tužina a Prievidza – Handlová monitorovali na elektrických stožiaroch 30 búdok. V 28 búdkach bola zistená prvá znáška vajec. Náhradnú znášku sme túto hniezdnu sezónu nezaznamenali. Dve búdky boli neobsadené. V jednej búdke sme zaznamenali neoplodnenú znášku a je dôvodné podozrenie na vykradnutie hniezda (k. ú. Nováky). Sokoly zniesli spolu 159 vajec a odchovali 137 mláďat. Priemerná znáška vajec na 1 hniezdo bola 5,68 vajca. Spolu sa vyliahlo 142 mláďat (priemerne 5,07 mláďaťa v 1 produktívnom hniezde) a vyletelo 137 mláďat (5,27 mláďaťa na úspešné hniezdo, resp. 4,89 mláďaťa na všetky hniezda). V jednej búdke boli 3 – 6 mláďat.

Počty prípadov jednotlivých počtov mláďat bol nasledovný: 1 x 3, 2 x 4, 12 x 5 a 11 x 6 mláďat.

Všetky mláďatá boli aj okrúžkované ornitologickými krúžkami, hliníkovými aj plastovými (s možnosťou odčítania ďalekohľadom alebo digitálnym fotoaparátom). Hliníkový krúžok bol umiestnený na ľavú nohu a plastový na pravú nohu.

Veľmi cenným dokladom o pohybe sokolov myšiarov je prípad odčítania dospelého samca, ktorý bol krúžkovaný ako mláďa v katastrálnom území obce Koš (okres Prievidza) a plastový krúžok bol odčítaný v k. ú. Mesta Levice (okres Levice) vo vzdialenosti 57 km (1 074 dní od dátumu krúžkovania).

Sokoly myšiare si obľúbili búdky na elektrických stožiaroch, na okolitých poliach majú dostatok hrabošov, a tým aj dostatok potravy pre odchovávanie mláďat.

Poďakovanie: Monitoring a podpora hniezdenia sokola myšiara je dlhodobo podporovaný Ochranou dravcov na Slovensku v rámci Malých členských projektov.

Text a foto: RNDr. Vladimír Slobodník, CSc.
Správa CHKO Ponitrie
RNDr. Roman Slobodník, PhD.
Ochrana dravcov na Slovensku

Nutria riečna (*Myocastor coypus*) – čoraz častejší obyvateľ vôd a mokradí v územnej pôsobnosti Správy CHKO Dunajské luhy

S nepôvodnou inváznou nutriou riečnou sme sa v našej územnej pôsobnosti začali častejšie stretávať približne po roku 2000. V minulosti sa druh pravidelne choval v domácich chovoch na vidieku (80. –90. roky 20. storočia), pričom sa choval hlavne kvôli žiadanej kožušine a vynikajúcemu mäsu (v Južnej Amerike bol druh obľúbenou pochúťkou pre Indiánov). Koncom 90. rokov nastal úpadok chovu a veľa zvierat uniklo aj do voľnej prírody, kde sa nutria veľmi úspešne aklimatizovala.

V súčasnosti druh evidujeme na viac ako 80 % vodných tokov, vodných nádrží a mokradí v územnej pôsobnosti Správy CHKO Dunajské luhy. Výrazným spôsobom druh expandoval tiež v rokoch 2010 – 2011, kedy po povodniach v júni 2010 sa druh ešte enormnejšie ďalej rozšíril na väčšinu najrôznejších vodných a mokraďových biotopov. V danom období sme napr. zistili, že nutrie sa po povodni šírili z riek Nitra a Žitava cez zaplavené poľné depresie do ďalších odvodňovacích kanálov i maličkých kanálikov, kde následne úspešne prežívali. V súčasnosti je bežným druhom nielen na Žitnom ostrove, ale i mimo neho v povodí riek Váh, Nitra, Žitava a Hron. Na Žitnom ostrove sa s ňou môžeme

stretnúť napr. na rybničných sústavách Veľké Blahovo, Boheľov, Hroboňovo, v okrese Komárno napr. na Číčovských rybníkoch.

Nutria je bežná aj vo väčšine našich chránených území, napr. PR Žitavský luh, PP Potok Chrenovka, PP Meander Chrenovka (okr. Nové Zámky). V okrese Komárno je bežná napr. v PR Alúvium rieky Žitavy, PR Listové jazero a na ďalších lokalitách.

Nutria sa nevyhýba ani mestskému prostrediu, napr. v Nových Zámkoch žije v meste trvalá populácia na brehoch rieky Nitry a v zime sa nutrie chodia pásť na trávniky na sídlisko (zima 2016/2017). Známa je tiež silná populácia nutrií na odkalisku Amerika, pri Šali a Trnovci nad Váhom (odkalisko Duslo Šaľa). Druh je extrémne adaptabilný na najrôznejšie druhy biotopov, pokiaľ je v nich aspoň po určitú časť roka voda.

Nutria sa dokáže medzi vodnými plochami pohybovať aj po súši a dokáže prejsť pešo, hlavne v noci, aj rozsiahle lány agrocenóz, aj keď sú bez vegetácie.

Živí sa hlavne rastlinnou potravou, pričom obľubuje predovšetkým listy a korene páliek, stebloviek, ale i mladších ostríc, v zime ohrýza i mladšie vŕby a dokáže rozhrýzť i suché alebo práchnivé drevo. V zime a počas mrazov sa dokáže živiť aj úplne vysušenou trávou, často zachádza do agrocenóz, ak je v blízkosti vôd vysadená napr. repka. Veľmi často navštevuje aj poľovnícke kŕmidlá pre malú zver, kde konzumuje obilie, kukuricu, ale aj cukrovú repu určenú pre zajace poľné. Zistili sme, že s obľubou dokáže obhrýzať i netradičné materiály, ako polystyrén alebo zelenú záhradnú plachtovinu. Nepohrdne ani živočíšnou potravou. M. Šabík v nedávnej minulosti na Žitavskom luhu fotograficky zdokumentoval nutriu, ktorá konzumovala vajíčka lisky čiernej (*Fulica atra*). Máme podozrenie, že dokáže tiež skonzumovať aj znášky husi divej (*Anser anser*).

Zistili sme, že bežne sa nutria vyskytuje na lokalitách spoločne s inými druhmi cicavcov, ako napr. vydra riečna (*Lutra lutra*), bobor vodný (*Castor fiber*) a hryzec vodný (*Arvicola terrestris*), napr. v už spomínanej PR Žitavský luh. Jediný druh cicavca, ktorý výrazne ustúpil na lokalitách s výskytom nutrií, je ondatra pižmová (*Ondatra zibethicus*), pričom v územnej pôsobnosti našej správy ide o veľmi zriedkavo sa vyskytujúci, aj keď nepôvodný invázny druh. Nikdy sme ale nezaznamenali priame strety a ataky medzi oboma druh-

mi priamo, preto ústup ondatry môže mať aj iné, menej známe príčiny.

Nutria v našich podmienkach nemá prirodzeného predátora, nelovia ju ani dravé druhy vtákov, ani napr. líšky. Ide o poľovný druh zveri s celoročnou dobou lovu, ktorý sa loví hlavne v zime. Od poľovníkov sme sa dozvedeli, že dospelé a veľké nutrie dokážu úspešne zahnať a aj pohrýzť veľké poľovné druhy psov. Zranená nutria sa dokáže postaviť aj proti človeku. Pokiaľ je v ohrození, je pomerne agresívna. Poľovníci nutrie radi lovia kvôli veľmi kvalitnému mäsu, v niektorých poľovných združeniach sa z nutrií varia obľúbené guláše a jej mäso je vhodné aj do klobás.

Nutria je pomerne inteligentné zviera a veľmi čistotné. Jej mláďatá sú po narodení veľmi životaschopné a pôsobia roztomilým dojmom. Je otázne, do akej miery nutria ohrozuje naše mokraďové ekosystémy a ako vplýva na biotu. Ešte stále nemáme dostatočne ozrejmené, ako vplýva napr. na hniezdne populácie mokraďových druhov vtákov.

Pozn.

Nutria riečna/vodná (*Myocastor coypus*) patrí v zmysle prílohy č. 2 vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov k inváznym druhom živočíchov. Druh bol zaradený vykonávacím nariadením Komisie (EÚ) č. 1141/2016 z 13. júla 2016 medzi druhy vzbudzujúce obavy únie. Viac informácií na http://www.sopsr.sk/invazne-web/?page_id=804.

Text a foto: Jozef Lengyel
S CHKO Dunajské luhy

Nové invázne druhy, vzbudzujúce obavy Európskej únie

Dňa 2. augusta 2017 nadobudlo účinnosť vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 1267/2017 zo dňa 12. júla 2017, ktorým bol doplnený zoznam nepôvodných inváznych druhov vzbudzujúcich obavy Európskej únie o nové druhy. Spolu s prvým vykonávacím nariadením č. 1141/2016 z 13. júla 2016 tvorí zoznam 49 druhov, na ktoré sa vzťahujú ustanovenia a zákazy vyplývajúce z nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra 2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia inváznych nepôvodných druhov (ďalej len „nariadenie EÚ“).

Sú tam zaradené druhy, ktoré sú už v Európskej únii rozšírené a spôsobujú veľké ekonomické straty alebo významne negatívne ovplyvňujú pôvodné ekosystémy alebo druhy, ktoré sa zatiaľ na území Európskej únie nevyskytujú, ale invázne sa šíria v iných krajinách a je reálne riziko, že pri ich prieniku do krajín Európskej únie by mohli mať významný negatívny vplyv na biodiverzitu.

V rámci celkového zoznamu inváznych druhov vzbudzujúcich obavy Európskej únie je zaradených 23 druhov rastlín a 26 druhov živočíchov. Posledným doplnením boli do zoznamu zahrnuté tri druhy živočíchov a deväť druhov rastlín.

Zo živočíchov pribudli druhy ondatra pyžmo-

vá (*Ondatra zibethicus*) a psík medvedíkovitý (*Nyctereutes procyonoides*), ktoré už sú zaradené v súčasne platnej vyhláške MŽP SR č. 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov (v prílohe č. 2 Zoznam inváznych druhov živočíchov a spôsoby ich odstraňovania) a druh húska štíhla (*Alopochen aegyptiacus*). Pre psíka medvedíkovitého sa účinnosť ustanovení nariadenia EÚ presunula až od 2. februára 2019.

Kým doteraz neboli v zozname zaradené druhy rastlín, ktoré by sa vyskytovali vo voľnej krajine na území Slovenska, od 12. júla 2017

Heracleum mantegazzianum
Foto: M. Mútňanová

do zoznamu pribudli tri druhy, ktoré sú zaradené aj v prílohe č. 2a (Zoznam inváznych druhov rastlín a spôsoby ich odstraňovania) vyhlášky MŽP SR č. 24/2003 Z. z. v znení neskorších predpisov. Ide o druhy boľševník obrovský (*Heracleum mantegazzianum*), netýkavka žliazkatá (*Impatiens glandulifera*) a glejovka americká (*Asclepias syriaca*). Pre tieto druhy od 2. augusta 2017 platia ustanovenia vyplývajúce z nariadenia EÚ. Ďalej boli do zoznamu zaradené druhy rastlín *Elodea nuttallii*, *Gunnera tinctoria*, *Microstegium vimineum*, *Myriophyllum heterophyllum* a perovec veľkoklasý (*Pennisetum setaceum*).

Z nich posledné dva druhy sa zvyknú predávať a vysádzať do okrasných záhrad a parkov – druh okrasnej trávy perovec veľkoklasý (*Pennisetum setaceum*) alebo do akvárií – druh *Myriophyllum heterophyllum*. Ich predaj je však už od 2. augusta 2017 upravený v zmysle prechodných ustanovení článku 32 nariadenia EÚ.

Ak predajca tieto druhy preukázateľne získal do vyššie uvedeného dátumu, môže ich predať alebo odovzdať „nekomerčným“ používateľom len do 2. augusta 2018 pod podmienkou, že sa jedince prepravujú a držia so zamedzením šírenia v zmysle článku 8 bodu 3 nariadenia EÚ. To znamená, že jedince sa považujú za držané v držbe so zamedzením šírenia, ak sú splnené tieto podmienky:

Asclepias syriaca, J. Košťál

a) jedince sú fyzicky izolované a nemôžu uniknúť ani sa šíriť, ani ich nemôžu neoprávnené osoby odstrániť z miest držby, v ktorých sú držané;
b) protokoly čistenia, zaobchádzania s odpadom a údržby zabezpečujú, že žiadne jedince ani ich časti, ktoré sa môžu rozmnožovať, nemôžu uniknúť ani sa šíriť a ani ich nemôžu neoprávnené osoby odstrániť;
c) odstránenie jedincov z miest držby, zneškodňovanie alebo zničenie, alebo humánne usmrtenie sa vykonáva spôsobom, ktorý vylučuje ich šírenie alebo rozmnožovanie mimo miest držby.

Tieto podmienky však nespĺňajú záhradné jazierka ani bežné domácnosti.

Do 2 rokov (t. j. do 2. 8. 2019) ich predajca môže držať a prepravovať na účely predaja alebo odovzdania výskumným ústavom alebo zariadeniam na ochranu ex situ na účely liečebných činností uvedených v článku 8 nariadenia EÚ pod podmienkou, že budú jedince držané a pre-

Impatiens glandulifera
Foto: M. Mútňanová

Ondatra zibethicus, foto: J. Lengyel

pravované v držbe so zamedzením šírenia (článok 8 bod 3 nariadenia EÚ) a sú zavedené všetky vhodné opatrenia, aby sa zabezpečilo, že nie je možné ich rozmnožovanie alebo únik. Tieto zariadenia ale musia mať zo strany EÚ udelenú autorizáciu podľa článku 9 nariadenia EÚ, čo zatiaľ nemá žiadne zo zariadení na území Slovenskej republiky.

Jedince získané po 2. auguste 2017 nemôžu byť ďalej predávané a musí sa zabezpečiť ich stiahnutie z predaja a primeraná likvidácia v súlade so zákonom č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov pri rastlinách a pri živočíchoch zabezpečiť taký spôsob usmrtenia, aby sa zvieratá ušetrili od bolesti, úzkosti alebo utrpenia, ktorým sa dá vyhnúť.

Povinnosťou Slovenska je zaviesť taký systém monitoringu, aby sa evidoval výskyt týchto druhov a ich šírenie vrátane rýchlej detekcie výskytov tých druhov, ktoré sa dovtedy na našom území nevyskytovali. Údaje o výskyte týchto druhov môžu nahlasovať aj občania cez verejný webový portál www.biomonitoring.sk alebo cez mobilnú aplikáciu Komplexného informačného monitorovacieho systému (KIMS), ktorá je dostupná na internetovej stránke Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky.

Z uvedených druhov, ktoré sa vyskytujú na území Slovenska, eviduje Štátna ochrana prírody SR nasledovné počty záznamov o ich výskyte (pozri tabuľku)

Pri týchto rozšírených druhoch je potrebné za-

Slovenské meno druhu	Latinské meno druhu	Počet známych lokalít druhu
Druhy rastlín		
boľševník obrovský	*Heracleum mantegazzianum*	234 (ku dňu 9. 8. 2017)
glejovka americká	*Asclepias syriaca*	100 (ku dňu 9. 8. 2017)
netýkavka žliazkatá	*Impatiens glandulifera*	806 (ku dňu 9. 8. 2017)
Druhy živočíchov		
ondatra pyžmová	*Ondatra zibethicus*	185 (ku dňu 9. 8. 2017)
psík medvedíkovitý	*Nyctereutes procyonoides*	19 (ku dňu 9. 8. 2017)

Zdroj: www.biomonitoring.sk

bezpečiť ich systematickú eradikáciu a zabrániť ich šíreniu za hranice do susedných štátov. Patrí to medzi povinnosti vlastníkov, správcov a nájomcov, aby sa o svoje pozemky vo vlastníctve alebo správe starali tak, aby sa tam uvedené druhy nevyskytovali a zabezpečili ich postupné odstránenie alebo odlov v prípade živočíchov.

Bližšie informácie súvisiace s danou problematikou, vrátane národnej a európskej legislatívy, sú dostupné na stránke http://www.sopsr.sk/invazne-web/.

Psík medvedíkovitý, foto: internet

Použitá literatúra:
Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014
Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 1141/2016 zo dňa 13. júla 2016
Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) č. 1267/2017 zo dňa 12. júla 2017
Vyhláška MŽP SR č. 24/2003, ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. v znení neskorších predpisov
Internetový zdroj:
www.biomonitoring.sk

Ing. Marta Mútňanová
ŠOP SR, riaditeľstvo

Schválené programy starostlivosti o chránené územia zaradené do sústavy území európskeho významu Natura 2000

Program starostlivosti o chránený areál Pavelské slanisko

Územie európskeho významu: SKUEV0099 Pavelské slanisko

Lokalizácia: Nitriansky samosprávny kraj, okres Komárno, obec Komárno, k. ú. Nová Stráž
Územná pôsobnosť: Správa CHKO Dunajské luhy
Vyhlasovací predpis: Vyhláška Krajského úradu životného prostredia Nitra č. 4/2012 z 10. apríla 2012, ktorou sa vyhlasuje chránený areál Pavelské slanisko s účinnosťou od 15. mája 5. 2012.
Výmera: 18,6104 ha
Platný stupeň ochrany: 3
Program starostlivosti schválený dňa: 25. 5. 2017
Na obdobie rokov: 2017 – 2046

Predmet ochrany: prioritný biotop európskeho významu Sl1 (1340*) Vnútrozemské slaniská a slané lúky

Dlhodobý cieľ starostlivosti:
Zlepšenie a následné udržanie priaznivého stavu biotopu európskeho významu 1340* Vnútrozemské slaniská a slané lúky.

Foto: archív ŠOP SR a Správy CHKO Dunajské luhy

Operatívne ciele:
Operatívny cieľ 1.1: Dosiahnuť optimálny režim pasenia, ktorým bude zabezpečené dosiahnutie a následné udržanie priaznivého stavu biotopu európskeho významu Sl1 do roku 2046.

Operatívny cieľ 1.2: Zlepšenie stavu predmetu ochrany prostredníctvom komunikácie s verejnosťou a zapojenia miestnej komunity do ochrany CHA Pavelské slanisko.

Operatívny cieľ 1.3: Zabezpečiť monitoring stavu predmetu ochrany a sledovanie iných vzácnych druhov rastlín a živočíchov na území CHA Pavelské slanisko.

Operatívny cieľ 1.4: Zlepšiť hydrologické pomery CHA Pavelské slanisko.

Program starostlivosti je na stiahnutie na adrese: http://www.sopsr.sk/web/?cl=119

Program starostlivosti o národnú prírodnú rezerváciu Kopčianske slanisko

Územie európskeho významu: SKUEV0004 Kopčianske slanisko

Lokalizácia: Košický samosprávny kraj, okres Michalovce, obec Zemplínske Kopčany, k. ú. Zemplínske Kopčany
Územná pôsobnosť: Správa CHKO Vihorlat
Vyhlasovací predpis: Úprava Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky č. 6167/1982 zo dňa 30. 9. 1982
Výmera: 9,0477 ha
Platný stupeň ochrany: 5
Program starostlivosti schválený dňa: 28. 7. 2017
Na obdobie rokov: 2017 – 2046

Predmet ochrany: prioritný biotop európskeho významu Sl1 (1340*) Vnútrozemské slaniská a slané lúky a druh európskeho významu ohniváčik veľký (*Lycaena dispar*)

Dlhodobý cieľ starostlivosti:
Zlepšenie stavu biotopu tvoriaceho predmet ochrany, jeho následné udržanie a udržanie existujúceho stavu druhu európskeho významu.

Operatívne ciele:
Operatívny cieľ 1: Zlepšenie stavu slaniskového biotopu Sl1 (1340*) na danom území zo stavu v kategórii B do kategórie A minimálne na 50 % územia do roku 2027 a následne zachovanie tohto stavu.

Operatívny cieľ 2: Udržanie existujúceho stavu populácie ohniváčika veľkého v území, cez zlepšenie alebo zachovanie priaznivého stavu biotopu s hostiteľskými rastlinami.

Program starostlivosti je na stiahnutie na adrese: http://www.sopsr.sk/web/?cl=119

Ohniváčik veľký (Lycaena dispar)
Foto: archív ŠOP SR, Správy CHKO Latorica

Foto: archív ŠOP SR a Správy CHKO Latorica

Program starostlivosti o národnú prírodnú rezerváciu Hrušovská lesostep

Územie európskeho významu: SKUEV0352 Hrušovská lesostep

Lokalizácia: Košický samosprávny kraj, okres Rožňava, obec Hrušov, k. ú. Hrušov
Územná pôsobnosť: Správa NP Slovenský kras
Vyhlasovací predpis: Úprava Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky č. 56/1984-32 zo dňa 30. 4. 1984 s účinnosťou od 1. 5. 1984
Výmera: 40,75 ha
Platný stupeň ochrany: 4
Program starostlivosti schválený dňa: 10. 7. 2017
Na obdobie rokov: 2017 – 2046

Predmet ochrany: Biotopy európskeho významu: Pi5 (6110*) Pionierske porasty na plytkých karbonátových a bázických substrátoch zväzu *Alysso-Sedion albi*, Tr5 (6190) Suché a dealpínske travinno-bylinné porasty, Tr1 (6210*) Suchomilné travinno-bylinné a krovinové porasty na vápnitom podloží (*dôležité stanovištia *Orchidaceae*), Tr2 (6240*) Subpanónske travinno-bylinné porasty, Sk1 (8210) Karbonátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou, Sk8 (8310) Nesprístupnené jaskynné útvary a Ls3.1 (91H0*) Teplomilné panónske dubové lesy.

Druhy európskeho významu: poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), netopier obyčajný (*Myotis myotis*), uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus**), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*), podkovár južný (*Rhinolophus euryale*), netopier veľkouchý (*Myotis bechsteinii*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*).

Dlhodobý cieľ starostlivosti:
Zachovanie alebo zlepšenie stavu biotopov a druhov tvoriacich predmet ochrany územia.

Foto: archív ŠOP SR a Správy NP Slovenský kras

Operatívne ciele:
Operatívny cieľ 1: Zachovanie, príp. zlepšenie stavu prirodzených lesných spoločenstiev a druhov európskeho významu – uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*), netopier veľkouchý (*Myotis bechstenii*) a rys ostrovid (*Lynx lynx*) v EFP I. Lesné porasty, skaly a jaskyne.

Operatívny cieľ 2: Zachovanie alebo zlepšenie stavu travinno-bylinných typov biotopov 6110, 6190, 6210, 6240 a druhu európskeho významu poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*) v EFP II. Travinno-bylinné spoločenstvá.

Operatívny cieľ 3: Zachovanie alebo zlepšenie stavu skalných a jaskynných biotopov a druhov netopierov na ne viazaných – netopier obyčajný (*Myotis myotis*), podkovár malý (*Rhinolophus hipposideros*), podkovár veľký (*Rhinolophus ferrumequinum*), podkovár južný (*Rhinolophus euryale*) a lesných druhov netopierov – uchaňa čierna (*Barbastella barbastellus*) a netopier veľkouchý (*Myotis bechstenii*) v EFP I. Lesné porasty, skaly a jaskyne.

Program starostlivosti je na stiahnutie na adrese: http://www.sopsr.sk/web/?cl=119

Programy starostlivosti o chránené vtáčie územia na Slovensku

V roku 2012 Slovenská republika ukončila proces vyhlasovania chránených vtáčích území (CHVÚ), a to vyhlásením posledného zo 41 z aktualizovaného národného zoznamu CHVÚ – CHVÚ Levočské vrchy.

Následným krokom je stanovenie cieľov ochrany v jednotlivých CHVÚ a ochranárskych opatrení. K obom týmto záväzkom Európska komisia v roku 2012 pripravila a zverejnila oznámenia, t. j. právne nezáväznú interpretáciu príslušných článkov legislatívy EÚ, ktorá obsahuje odkazy na relevantné rozsudky Európskeho súdneho dvora. Pre nedostatočné plnenie úlohy na stanovenie cieľov ochrany v územiach sústavy Natura 2000 (t. j. CHVÚ i územia európskeho významu) Európska komisia v roku 2016 začala voči niektorým členským štátom EÚ iniciatívne šetrenie v procese tzv. EU pilotu.

Podľa platných právnych predpisov v Slovenskej republike je možné ciele ochrany a ochranárske opatrenia stanoviť najmä v dokumentácii ochrany prírody a krajiny, predovšetkým v programoch starostlivosti.

Program starostlivosti je podľa § 54 ods. 5 zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov dokumentom na zabezpečenie dlhodobej priebežnej starostlivosti o chránené územie a jeho ochranné pásmo. Vypracováva sa spravidla na obdobie 30 rokov a jeho plnenie sa priebežne vyhodnocuje a aktualizuje. Jeho obsah je upravený v prílohe č. 18 časť A vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Aj vzhľadom na podrobnosť, ktorá sa vyžaduje pre prípravu týchto dokumentov, patrí Slovenská republika medzi štáty, ktoré nemajú túto povinnosť zatiaľ splnenú.

Významným pokrokom pre riešenie tohto dlhodobého problému bolo zaradenie prípravy dokumentácie ochrany prírody medzi oprávnené aktivity z Operačného programu Životné prostredie 2007 – 2013. Vďaka tomu Štátna ochrana prírody Slovenskej prírody (ŠOP SR) zrealizovala dva projekty zamerané na vypracovanie programov starostlivosti o väčšinu CHVÚ. V roku 2015 bol ukončený druhý z projektov, ktorého výstupom boli odborné návrhy programov starostlivosti pre 34 CHVÚ. Subdodávateľmi boli viaceré inštitúcie vrátane Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko. Na sústreďovaní údajov sa podieľali ornitológovia z celého Slovenska, celkovo bolo do projektu zapojených 166 externých odborníkov a 41 interných zamestnancov ŠOP SR. Nakoľko Bratislavský kraj nebol oprávnený na podporu z Európskeho fondu regionálneho rozvoja, pre CHVÚ v tomto kraji nemohli byť spracované programy starostlivosti. Pre spracovanie niektorých z nich však bola v minulosti využitá podpora finančného nástroja LIFE, resp. LIFE+, čo uľahčuje ich aktuálne potrebné spracovanie.

Po ukončení projektu ŠOP SR sa začala príprava harmonogramu prerokovania a schvaľovania programov starostlivosti o CHVÚ. Indikatívny harmonogram bol v roku 2016 schválený v rámci MŽP SR a obsahoval jednotlivé etapy celého procesu. Predloženiu na rokovanie vlády Slovenskej republiky predchádzajú viaceré kroky, ktoré vzhľadom na odlišnosť záujmov dotknutých subjektov vyžadujú viaceré rokovania. Týmito krokmi sú: predrokovanie odborných návrhov programov starostlivosti k jednotlivým CHVÚ zo strany ŠOP SR s kľúčovými subjektmi v území, schválenie v Porade vedenia Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky (MŽP SR), následné spracovanie oznámenia o prerokovaní návrhu daného programu starostlivosti (zo strany príslušného okresného úradu v sídle kraja), prerokovanie pripomienok s identifikovanými vlastníkmi, správcami a nájomcami dotknutých pozemkov v zmysle platných právnych predpisov, opätovné schválenie v Porade vedenia MŽP SR (ako už kompletného materiálu na ro-

kovanie vlády), predbežné pripomienkové konanie a medzirezortné pripomienkové konanie. Každý z týchto krokov má svoje postupy a lehoty a vyžaduje podklady zo ŠOP SR, ktoré sú hlavne v prípade rozsiahlych lokalít náročné, je potrebné napr. identifikovať parcely podľa registra C a registra E katastra nehnuteľností a vypracovať zoznam dotknutých subjektov, t. j. obcí, vlastníkov, správcov, nájomcov pozemkov, ale aj ďalších kľúčových hráčov. Pozvánky a dokumenty sú zverejňované na úradnej tabuli dotknutých obcí a na webových sídlach.

V roku 2015 bola venovaná pozornosť CHVÚ Horná Orava, ktoré bolo ako pilotné územie pripravované na rokovanie vlády Slovenskej republiky. Výhodou bolo, že CHVÚ Horná Orava sa prekrýva s chránenou krajinnou oblasťou (CHKO), ktorá ako jediná CHKO má schválené zónovanie, t. j. boli presne vymedzené pravidlá využívania územia. Príprava programu starostlivosti o CHVÚ Horná Orava však bola komplexná z dôvodu, že predmetom ochrany je 26 druhov vtáctva, dokument je teda rozsiahly (174 strán a 9 textových a mapových príloh) a bolo potrebné zosúladiť ciele ich ochrany a opatrenia. Ďalším dôvodom bolo, že 58 % tohto rozsiahleho územia tvoria lesné pozemky a rokovania s rezortom pôdohospodárstva sa uskutočnili vo viacerých kolách, aj s ohľadom na nastavenie podmienok pre ostatné CHVÚ. Je potrebné skutočne oceniť, že Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (MPRV SR) prejavilo záujem o podrobné naštudovanie dokumentu a jeho príloh. Program starostlivosti je síce dokumentáciou ochrany prírody, ale nakoľko ho schvaľuje vláda, nastavuje aj spôsob využívania pozemkov. Vo všeobecnosti bolo náročné nielen predstaviť zásady, ciele a opatrenia, ale aj vzájomne odsúhlasiť akceptovateľné riešenia.

Program starostlivosti o CHVÚ Horná Orava na roky 2017 – 2046 bol schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 46 z 25. januára 2017. Obsahuje päť operatívnych cieľov (v rámiku). Dlhodobé ciele starostlivosti č. 1, 2 a 3 sú viazané na definície stavu jednotlivých druhov vtáctva v rámci CHVÚ Horná Orava, ktoré sú uvedené v tabuľkách pre všetkých 26 druhov. Toto spolu s merateľnosťou cieľov považujem za veľmi dôležité, obdobne boli určené ciele po prvýkrát aj pri príprave Programu starostlivosti o Národný park Slovenský raj na roky 2016 – 2025.

Uvedené dlhodobé ciele sú v CHVÚ Horná Orava uplatňované diferencovane v šiestich

Najneskôr do roku 2046 je cieľom v rámci CHVÚ Horná Orava

1. **Zlepšiť súčasný nepriaznivý stav výberových druhov** hlucháň hôrny (*Tetrao urogallus*), kalužiak červenonohý (*Tringa totanus*), orol krikľavý (*Aquila pomarina*), rybár riečny (*Sterna hirundo*), tetrov hoľniak (*Tetrao tetrix*) a žltochvost hôrny (*Phoenicurus phoenicurus*) na **dobrý priaznivý stav**.
2. **Zlepšiť súčasný priemerný priaznivý stav druhov** vtákov bocian biely (*Ciconia ciconia*), bocian čierny (*Ciconia nigra*), ďubník trojprstý (*Picoides tridactylus*), chrapkáč poľný (*Crex crex*), jariabok hôrny (*Bonasa bonasia*), kuvičok vrabčí (*Glaucidium passerinum*), orol skalný (*Aquila chrysaetos*), pôtik kapcavý (*Aegolius funereus*), prepelica poľná (*Coturnix coturnix*), rybárik riečny (*Alcedo atthis*), sova dlhochvostá (*Strix uralensis*), strakoš obyčajný (*Lanius collurio*), strakoš veľký (*Lanius excubitor*), výr skalný (*Bubo bubo*) a žlna sivá (*Picus canus*) na **dobrý priaznivý stav**.
3. **Zachovať súčasný dobrý priaznivý stav výberových druhov vtákov** tesár čierny (*Dryocopus martius*) a včelár lesný (*Pernis apivorus*).
4. **Prehodnotiť súčasnú právnu úpravu (vyhláška MŽP SR č. 173/2005 Z. z.) a jej relevantnosť pre ochranu prioritných druhov**.
5. **Zvýšiť environmentálne povedomie miestnych obyvateľov a zlepšiť spoluprácu s vlastníkmi, správcami a obhospodarovateľmi pozemkov pri ochrane vtáctva**.

ekologicko-funkčných priestoroch a boli rozpracované do 28 operatívnych cieľov, 218 opatrení a 10 realizačných aktivít. Dokument je o. i. zverejnený na http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=26210.

V schválenom indikatívnom harmonograme pre programy starostlivosti o CHVÚ bolo určené, že dokumenty o jednotlivé CHVÚ budú riešené v tzv. balíkoch.

V 1. balíku bolo päť CHVÚ, a to Sĺňava, Kráľová, Dolné Pohronie, Veľkoblahovské rybníky a Špačinsko-nižnianske polia. Išlo o rozlohou menšie lokality s prevahou vodnej plochy a štátneho vlastníctva väčšiny pozemkov. Preto bol predpoklad, že ich dopracovanie a prerokovanie bude menej náročné ako CHVÚ Horná Orava. Nakoniec boli časovo veľmi náročné hlavne úpravy a zjednocovanie textu a tiež zapracovanie požiadaviek vznesených v rámci pripomienkových konaní a zásad dohodnutých na rokovaniach aj k CHVÚ Horná Orava. Tieto kroky vykonalo hlavne MŽP SR. Oznámenie a verejné prerokovanie jednotlivých programov starostlivosti pripravili okresné úrady v sídle kraja (Trnava a Nitra), ktoré spoločne so ŠOP SR a MŽP SR tiež vyhotovili zápisy z rokovaní a vyhodnotenie vznesených pripomienok. Vďaka veľmi dobrej súčinnosti s okresnými úradmi sa prerokovania uskutočnili ešte v roku 2016. Programy starostlivosti o vyššie uvedené CHVÚ z 1. balíka vláda Slovenskej republiky prerokovala a schválila na svojom zasadnutí dňa 03. 5. 2017. V zmysle prijatých uznesení vlády bude vyhodnotenie predkladané v 10 ročných intervaloch.

V 2. balíku je osem CHVÚ – Ostrovné lúky, Ondavská rovina, Košická kotlina, Dubnické štrkovisko, Dolné Považie, Parížske močiare, Poiplie a Žitavský luh. Ide teda o kombináciu mokradí a CHVÚ v poľnohospodárskej krajine. Dopracovanie dokumentov bolo rovnako mimoriadne náročné. Aktuálne ŠOP SR sústredila podklady pre oznámenie zámerov a MŽP SR pripravuje informáciu pre interné schválenie procesu prerokovania. Termíny sú samozrejme prispôsobené plneniu iných prioritných úloh.

Celkový prehľad je aktualizovaný na NATURA 2000 – Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a http://www.sopsr.sk/web/?cl=23. Na uvedených webových sídlach MŽP SR a ŠOP SR sú zverejňované postupne aj programy starostlivosti o CHVÚ.

Doterajší proces dopracovania a schvaľovania programov starostlivosti o CHVÚ bol z môjho pohľadu veľmi náročný, ale obohacujúci o pohľad „druhej strany“, resp. strán, ktorý sa často nezhoduje s pohľadom ochrany prírody. O to dôležitejšie je však vypočuť si názory dotknutých subjektov a snažiť sa o dosiahnutie vzájomnej dohody a o pozitívnu motiváciu. Bez ich zapojenia sa do plnenia cieľov a opatrení by ostali programy starostlivosti len formálnymi dokumentmi, ktorými sa síce naplní „litera zákona“, ale posun k zlepšeniu stavu vtáctva by bol len minimálny.

Kľúčové je tiež financovanie realizácie opatrení programov starostlivosti. Vzhľadom na alokované prostriedky z Operačného programu Kvalita životného prostredia 2014 – 2020 bola väčšina opatrení naplánovaná práve z tohto zdroja a ŠOP SR v súčasnosti pripravuje dva projekty pre realizáciu opatrení schválených programov starostlivosti o CHVÚ. Preto je dopracovanie a schválenie ďalších dokumentov vysokou prioritou a záväzkom MŽP SR a ŠOP SR.

Na záver mi dovoľte poďakovať sa všetkým, ktorí sa jednotlivých krokov prípravy a schvaľovania programov starostlivosti o CHVÚ zúčastňovali, a zaželať, aby programy starostlivosti boli skutočne spoločnými dokumentmi a aby ich realizácia prispela nielen k zlepšeniu stavu vtáctva, ale aj spolupráce s dotknutými subjektmi.

Prehľad programov staroslivosti o chránené vtáčie územia (CHVÚ) na Slovensku								
Kód CHVÚ	**Názov CHVÚ**	**Stav dokumentu**						
		PS po predrokovaní s verejnosťou	PS schválený vedením MŽP SR pred prerokovaním	PS na prerokovanie s dotknutými subjektmi	PS schválený vedením MŽP SR po rokovaní	PS predložený na predbežné pripomienkové konanie	PS predložený na medzirezortné pripomienkové konanie	PS schválený uznesením vlády SR
SKCHVU008	Horná Orava	x	x	x	x	x	x	č.46 z 25.1.2017
SKCHVU026	Sĺňava	x	x	x	x	x	x	č.221 z 3.5.2017
SKCHVU054	Špačinsko-nižnianske polia	x	x	x	x	x	x	č.222 z 3.5.2017
SKCHVU004	Dolné Pohronie	x	x	x	x	x	x	č.219 z 3.5.2017
SKCHVU010	Kráľová	x	x	x	x	x	x	č.220 z 3.5.2017
SKCHVU034	Veľkoblahovské rybníky	x	x	x	x	x	x	č.223 z 3.5.2017
SKCHVU019	Ostrovné lúky	x						
SKCHVU037	Ondavská rovina	x						
SKCHVU009	Košická kotlina	x						
SKCHVU005	Dolné Považie	x						
SKCHVU006	Dubnické štrkovisko	x						
SKCHVU020	Parížske močiare	x						
SKCHVU021	Poiplie	x						
SKCHVU038	Žitavský luh	x						
SKCHVU050	Chočské vrchy	x						
SKCHVU022	Poľana	x						
SKCHVU052	Čergov	x						
SKCHVU051	Levočské vrchy	x						
SKCHVU053	Slovenský raj	x						
SKCHVU025	Slanské vrchy	x						
SKCHVU012	Lehnice							
SKCHVU023	Úľanská mokraď							
SKCHVU024	Senianske rybníky							
SKCHVU029	Sysľovské polia							
SKCHVU015	Medzibodrožie	x						
SKCHVU003	Cerová vrchovina - Porimavie	x						
SKCHVU036	Volovské vrchy	x						

SKCHVU030	Tatry	x						
SKCHVU013	Malá Fatra	x						
SKCHVU027	Slovenský kras	x						
SKCHVU033	Veľká Fatra	x						
SKCHVU018	Nízke Tatry	x						
SKCHVU017	Muránska planina - Stolica	x						
SKCHVU028	Strážovské vrchy	x						
SKCHVU002	Bukovské vrchy	x						
SKCHVU031	Tribeč	x						
SKCHVU035	Vihorlatské vrchy	x						
SKCHVU011	Laborecká vrchovina	x						
SKCHVU007	Dunajské luhy							
SKCHVU014	Malé Karpaty							
SKCHVU016	Záhorské Pomoravie							

Jana Durkošová, riaditeľka odboru ochrany prírody a krajiny MŽP SR

Prvé hodnotenie chránených území Slovenska podľa manažmentových kategórií IUCN

Úvod

Prideľovanie manažmentových kategórií chráneným územiam podľa medzinárodných štandardov neurčuje na Slovensku žiadny právny predpis, ani platný metodický dokument pre spracovanie projektov ochrany alebo programov starostlivosti pre chránené územia. Táto úloha nie je spomenutá ani v koncepcii ochrany prírody a krajiny z roku 2006, pritom však Slovenská republika má povinnosť nahlasovať vyhlásené chránené územia do Spoločnej databázy vyhlásených území (Common Database on Designated Areas, CDDA), spravovanej Európskou environmentálnou agentúrou EEA, ktorá je oficiálnym zdrojom informácií pre Svetovú databázu chránených území (WDPA)[1] .

Kategórie chránených území boli doteraz určované podľa národných kategórií, ktoré však nekorešpondujú s medzinárodnými štandardmi stanovenými Medzinárodnou úniou pre ochranu prírody (IUCN).

Význam jednotného medzinárodného klasifikačného systému pre chránené územia a prospech z poskytovania informácií, ktoré sú porovnateľné medzi rôznymi krajinami a regiónmi, uznali aj členské krajiny Dohovoru o biodiverzite (CBD) a v rozhodnutí prijatom konferenciou

[1] *https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/nationally-designated-areas-national-cdda-11*

zmluvných strán už na jej siedmom zasadnutí v roku 2004 (COP7) (UNEP/CBD/COP/DEC/VII/28) vyzvali zmluvné strany ostatné vlády a príslušné organizácie prideľovať manažmentové kategórie chráneným územiam a poskytovať informácie konzistentné s upravenými kategóriami IUCN pri podávaní správ. Táto požiadavka bola zopakovaná aj na COP9 (UNEP/CBD/COP/DEC/IX/18) aj s požiadavkou na rozvoj národných alebo regionálnych dátových sietí v záujme zabezpečenia výmeny informácií alebo prístupu k informáciám o národnom alebo regionálnom pokroku pri implementácii Pracovného programu pre chránené územia vrátane poskytovania informácií do Svetovej databázy chránených území. Potreba šírenia informácií a aktualizácie relevantných informácií o systéme chránených území je zahrnutá aj v rozhodnutiach zo CBD COP10 (UNEP/CBD/COP/DEC/X/31), COP11 (ENEP/CBD/COP/DEC/XI/24) i COP13 (CBD/COP/DEC/XIII/2).

Štátna ochrana prírody SR (ŠOP SR) zaradila preto hodnotenie tzv. veľkoplošných chránených území podľa manažmentových kategórií IUCN do projektu Rozvoj ochrany prírody a chránených území v slovenských Karpatoch, podporeného v rámci Programu švajčiarsko-slovenskej spolupráce v rokoch 2011 – 2016, ako aj do plánu hlavných úloh ŠOP SR v predchádzajúcich rokoch, v záujme zavedenia efektívneho manažmentu chránených území v súlade s medzinárodnými štandardmi, ako aj pre získanie reálneho a analýzou podloženého obrazu o skutočnom postavení týchto chránených území v medzinárodnom systéme.

Metodika

ŠOP SR v rámci uvedenej úlohy vypracovala príručku k prideľovaniu manažmentových kategórií chránených území podľa IUCN (Kadlečík ed. 2014[2]) na základe príslušnej metodiky tejto medzinárodnej organizácie (Dudley ed. 2008[3]) a s využitím skúseností a prístupov z hodnotenia národnej siete chránených území v Španielsku (EUROPARC-Spain 2008). ŠOP SR zriadila pracovnú skupinu pre kategorizáciu chránených území SR podľa IUCN (aj so zastúpením Ministerstva životného prostredia SR – MŽP SR) a v priebehu rokov 2014 – 2016 zorganizovala tri pracovné stretnutia a workshopy ku kategorizácii chránených území za účasti organizačných útvarov ŠOP SR i zahraničných expertov z IUCN.

Pre hodnotenie boli v tejto fáze zvolené takzvané veľkoplošné chránené územia (národné parky a chránené krajinné oblasti). Samotné hodnotenie vykonali správy národných parkov a chránených krajinných oblastí. Prvé návrhy spracované do dohodnutých formulárov v roku 2014 boli doplnené a aktualizované podľa pripomienok členov pracovnej skupiny v roku 2016 a konzultované v rámci pracovnej skupiny. Počas záverečných konzultácií výsledkov hodnotenia v novembri a decembri 2016 boli tieto výsledky prehodnotené za účasti experta IUCN Andreja Sovinca – regionálneho podpredsedu pre Európu Svetovej komisie pre chránené územia (WCPA) IUCN.

Voľba kategórie sa uskutočnila vo fáze po vyhlásení chráneného územia, ktorému už bola priradená kategória, ale existujú pochybnosti o tom, že pôvodne vybraná kategória je správna. Zároveň posúdenie vhodnosti jednotlivých kategórií môže podnietiť určité zmeny v cieľoch manažmentu a súvisiacich aktivitách (Dudley ed. 2008).

Kategória by mala vychádzať z primárneho cieľa (cieľov) manažmentu chráneného územia. Primárny manažmentový cieľ by sa mal vzťahovať najmenej na tri štvrtiny chráneného územia (tzv. pravidlo 75 percent): mnohé chránené územia mávajú špecifické zóny, v ktorých sú povolené iné typy využívania, napr. turistické chaty a kempy v národných parkoch kategórie II, obce, osady, zostávajúce v inak prísne chránených územiach, či malé, prísne chránené jadrové úze-

[2] *Kadlečík J. (ed.), 2014. Príručka k prideľovaniu manažmentových kategórií chránených území podľa IUCN. ŠOP SR Banská Bystrica. 20 pp. + prílohy, http://www.sopsr.sk/web/?cl=21*

[3] *Dudley N. (ed.), 2008. Guidelines for Applying Protected Area management categories. Gland, Switzerland. 94 pp.*

mie vnútri oblasti, ktorá je kultúrnou krajinou, chránenou v kategórii V.

IUCN pripúšťa, že 25 % plochy chráneného územia môže byť spravované pre iné účely, pokiaľ sú zlučiteľné s primárnym cieľom chráneného územia.

Získané poznatky a skúsenosti

Pri aplikácii systému kategórií je prvým krokom stanovenie toho, či lokalita spĺňa definíciu chráneného územia. Druhým krokom je potom rozhodnutie o voľbe najvhodnejšej kategórie.

V zákone č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny nie je definovaný pojem chránené územie, čo vedie k voľnému výkladu a k problémom pri implementácii zákona. Problém v ponímaní definície a poslania chráneného územia sa premieta do prístupov k ochrane prírody nielen zo strany verejnosti, ale aj rôznych zainteresovaných strán a aj rozhodovacích orgánov.

Podľa definície IUCN (Dudley ed. 2008) je chránené územie „jasne definovaný geografický priestor, ktorý je uznaný, špecializovaný a o ktorý je zabezpečená starostlivosť (prostredníctvom právnych alebo iných účinných prostriedkov) tak, aby bolo dlhodobo zaručené zachovanie prírody spolu so súvisiacimi ekosystémovými službami a kultúrnymi hodnotami“.

Definíciu chráneného územia je potrebné používať v kontexte s ďalšími súvisiacimi princípmi, najmä:

- IUCN uznáva za chránené územia len také, v ktorých je hlavným cieľom ochrana prírody; môžu zahŕňať aj mnohé územia s ďalšími cieľmi na rovnakej úrovni dôležitosti, ale v prípade stretu záujmov musí byť ochrana prírody prioritou.
- Chránené územia musia zabrániť (alebo tam, kde je to nutné, vylúčiť) akékoľvek spôsoby využívania či hospodárenia, ktoré by boli škodlivé pre ciele, ktoré viedli k ich vyhláseniu.
- Voľba kategórie by mala vychádzať z primárneho cieľa (alebo cieľov) chráneného územia, tieto ciele však niekedy nie sú vo vyhlasovacích predpisoch definované a je nutné ich odvodzovať z iných predpisov, zákona o ochrane prírody a ďalších dokumentov.
- Kategóriu je potrebné zmeniť, pokiaľ hodnotenie ukáže, že stanovené dlhodobé ciele nezodpovedajú cieľom priradeným danej kategórii.
- Cieľom chránených území je spravidla udržiavať či v ideálnom prípade zvyšovať stupeň „prírodnosti“ ekosystémov, ktoré sú v území chránené.
- Prevažujúcim účelom sústavy chránených území je zvyšovanie účinnosti ochrany biodiverzity in situ.

V procese hodnotenia chránených území na Slovensku vyvstala aj otázka, či územia označované ako chránené sú chránenými územiami podľa medzinárodnej definície, keď praktický manažment (najmä v oblasti lesného hospodárstva) a ani rozhodovanie pri povoľovaní aktivít a projektov v chránených územiach nie sú často podriadené priorite ochrany prírody. Túto otázku bude potrebné vyriešiť v legislatívnom procese i v praxi orgánov a organizácií ochrany prírody a organizácií vykonávajúcich manažment v území.

Kategórie chránených území plne zodpovedajúce kategorizácii IUCN taktiež nie sú zahrnuté do národnej legislatívy a pri podávaní správ o vyhlásených chránených územiach na Slovensku boli kategórie prideľované bez podrobenia individuálnemu hodnoteniu, len podľa expertného odhadu.

Najviac diskutované a konfrontované s reálnym stavom, možnosťami a kritériami pre pridelenie manažmentovej kategórie na Slovensku boli územia označované ako národný park. Termín „národný park“ existoval už dlho pred zavedením systému kategórií a najviac sa hodí pre rozsiahle chránené územia, zaradené do kategórie II. Mnohé „národné parky“ sveta, vrátane tých na Slovensku (ale nielen pre národné parky, ale aj pre iné kategórie chránených území), majú ciele výrazne odlišné od tých, ktoré sa uvádzajú pre kategóriu II, prípadne nemajú stanovené žiadne (alebo majú len nejasne definované) ciele. Naším zámerom je prispôsobiť národné parky kategorizácii podľa IUCN a zabezpečiť ochranu a starostlivosť prislúchajúcu kategórii II. Preto sme navrhli aj určité opatrenia pre ďalší postup v tejto oblasti.

Na základe skúseností z tohto hodnotenia sa odporúča doplniť a dopracovať metodiku/príručku k prideľovaniu manažmentových kategórií

chránených území so zohľadnením podmienok na Slovensku.

Výsledky

Hodnotených bolo všetkých 23 tzv. veľkoplošných chránených území Slovenska (14 chránených krajinných oblastí a 9 národných parkov, tabuľka 1).

Výsledkom tohto hodnotenia je, že:

- žiadne veľkoplošné chránené územie na Slovensku nespĺňa manažmentovú kategóriu II – národný park (podľa zásady, že minimálne 75 % územia má byť pod ochranou ekosystémov, resp. manažmentové činnosti sú zamerané na dosiahnutie vysokého stupňa prírodnosti ekosystémov a na zvyšných 25 % môže prebiehať trvalo udržateľné využívanie);
- niektorými správami chránených území navrhovaná kategória VI nie je relevantná pre chránené územia v stredoeurópskych podmienkach a v podmienkach SR;

Tabuľka 1. Prehľad výsledkov hodnotenia chránených území podľa kategórií IUCN

P.č.	Názov CHÚ	Národná kategória CHÚ	Kategória IUCN zapísaná v databáze WDPA	Výsledok prehodnotenia (rok 2016)
1.	Malá Fatra	NP	II	V
2.	Muránska planina	NP	II	žiadna (V, cieľová II)
3.	Nízke Tatry	NP	II	V
4.	Pieninský	NP	II	V
5.	Poloniny	NP	V	V
6.	Slovenský kras	NP	II	V
7.	Slovenský raj	NP	II	V (podmienečne II)
8.	Tatranský	NP	II	V (podmienečne II)
9.	Veľká Fatra	NP	II	V
10.	Biele Karpaty	CHKO	neuvedená	V
11.	Cerová vrchovina	CHKO	V	V
12.	Dunajské luhy	CHKO	V	V
13.	Horná Orava	CHKO	V	V
14.	Kysuce	CHKO	V	V
15.	Latorica	CHKO	V	V
16.	Malé Karpaty	CHKO	V	V
17.	Poľana	CHKO	V	V
18.	Ponitrie	CHKO	V	V
19.	Strážovské vrchy	CHKO	V	V
20.	Štiavnické vrchy	CHKO	V	V
21.	Vihorlat	CHKO	V	V
22.	Východné Karpaty	CHKO	V	V
23.	Záhorie	CHKO	V	V

- IUCN odporúča hodnotiť veľkoplošné chránené územie vcelku v jeho hraniciach a nedeliť hodnotenia CHÚ podľa zón, ktoré môžu spĺňať aj prísnejšie kategórie;
- všetky hodnotené chránené územia v SR možno zaradiť do kategórie V – chránená krajina; zaradenie do kategórie II – národný park, navrhnuté pre zóny Tatranského národného parku a Národného parku Slovenský raj je podmienečne možné ponechať, ak bude prijatý plán na dosiahnutie tejto kategórie v určitom časovom horizonte;
- niektoré „národné parky" pri hodnotení nezapadali do žiadnej kategórie. Pretože priradenie určitej kategórie závisí od cieľov manažmentu, bolo potrebné sa skôr riadiť tým, čo inštitúcia zodpovedná za manažment s územím zamýšľa a nie nejakými prísnymi a nemennými kritériami. Konečné riešenie je výsledkom kolektívneho rozhodnutia a úsilie sa musí zamerať na dosiahnutie kritérií na najviac zodpovedajúcu kategóriu.

O výsledku hodnotenia VCHÚ podľa manažmentových kategórií IUCN bolo informované Ministerstvo životného prostredia SR, sekcia ochrany prírody, biodiverzity a krajiny listom č. ŠOP SR/5003/2016 z 21. 12. 2016.

Závery a odporúčania

Z výsledkov hodnotenia vybraných chránených území vyplýva potreba zmien prístupov k ochrane a manažmentu chránených území na Slovensku v záujme priblíženia sa k medzinárodným štandardom, požadovaným medzinárodnými dohovormi na ochranu prírody i aktualizovanou národnou stratégiou ochrany biodiverzity do roku 2020 a akčným plánom pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z tejto stratégie[4], ktoré boli schválené vládou SR.

Pracovný program pre chránené územia CBD z roku 2004 popísal niektoré kritériá pre sústavy chránených území v rámci svojho cieľa vytvoriť a udržiavať „komplexné, efektívne manažované a ekologicky reprezentatívne národné a regionálne sústavy chránených území". Aj vykonaná analýza manažmentu veľkoplošných chránených území, tak ako predchádzajúce analýzy efektívnosti manažmentu chránených území na Slovensku, ukázali na nedostatočnú štandardizáciu pri vyhlasovaní, ochrane a starostlivosti o chránené územia.

Riešením pre zlepšenie systému chránených území na Slovensku je len príprava a spustenie stále odkladaných systémových zmien a zásadná reštrukturalizácia ochrany prírody a legislatívy ochrany prírody a krajiny. Výsledky hodnotenia veľkoplošných chránených území budú preto zahrnuté s príslušnými návrhmi a opatreniami do novej koncepcie ochrany prírody a krajiny so stanovením vízie a postupných krokov, ako aj do ďalších relevantných strategických dokumentov.

Pre dosiahnutie medzinárodných štandardov je nevyhnutné zaviesť do legislatívy SR definíciu chráneného územia podľa IUCN (Dudley ed. 2008), teda uznanie za chránené len takých území, v ktorých je hlavným cieľom ochrana prírody; môžu zahŕňať aj mnohé územia s ďalšími cieľmi na rovnakej úrovni dôležitosti, ale v prípade stretu záujmov musí byť ochrana prírody prioritou.

Hodnotenie a kategorizáciu chránených území podľa IUCN je potrebné zaviesť do metodických materiálov a interných predpisov inštitúcií ochrany prírody a do novej koncepcie ochrany prírody a krajiny. Samotnú metodiku k prideľovaniu manažmentových kategórií chránených území je nutné doplniť a upraviť na základe skúseností a poznatkov získaných počas tejto projektovej aktivity a aj na základe najnovších príručiek a usmernení IUCN.

Pri najbližšej aktualizácii databázy chránených území na regionálnej a celosvetovej úrovni bude potrebné nahlásiť kategórie veľkoplošných chránených území Slovenska podľa výsledkov tohto hodnotenia a použiť ich aj pri ďalšom predkladaní správ na národnej úrovni.

Treba pokračovať v kategorizácii aj iných typov chránených území, a to už pri príprave projektu

[4] *Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020 (2014); Akčný plán pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z aktualizovanej národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020 (2014)*

ochrany chráneného územia, pri vypracovávaní programov starostlivosti vyhlásených chránených území alebo pri ich prehodnocovaní a zaraďovaní do sústavy Natura 2000. Pri vyhlasovaní a prehodnocovaní chránených území stanoviť primárne a sekundárne ciele zriadenia chráneného územia a víziu jeho ochrany a manažmentu.

Zaradenie do príslušnej kategórie by sa malo premietnuť do ďalšej starostlivosti o územie a smerovanie jeho manažmentu k udržiavaniu alebo dosiahnutiu manažmentových cieľov stanovených pre danú kategóriu chráneného územia a stanoviť k tomu v prípade potreby postupnosť krokov a záväzných termínov.

Nevyhnutné je vymieňať si a šíriť informácie o význame chránených území, ale aj dôležitosti kategorizácie a stanovovania manažmentových cieľov u odbornej aj laickej verejnosti.

ŠOP SR ako člen IUCN bude naďalej spolupracovať s touto organizáciou, najmä s jej Svetovou komisiou pre chránené územia (WCPA) a využívať jej metodické materiály, usmernenia i expertov a predchádzajúce odporúčania z misií týkajúcich sa stavu a manažmentu chránených území (napr. v oblasti TANAPu, NP Poloniny) a presadzovať ich implementáciu.

RNDr. Ján Kadlečík, ŠOP SR, riaditeľstvo

Slávnostné otvorenie ekodvora Správy Národného parku Slovenský raj

Dňa 30. 5. 2017 Správa Národného parku Slovenský raj slávnostne otvorila prvý ekodvor s názvom Raj v rukách človeka a Zážitkový areál za prítomnosti primátora mesta Spišská Nová Ves PhDr. Jána Volného, PhD., riaditeľky sekcie ekonomiky a prevádzky Štátnej ochrany prírody SR Ing. Mgr. Ľubice Balgovej, starostky obce Hrabušice PaeDr. Jany Skokanovej a Janky Zumerlingovej v zastúpení firmy Embraco.

Úvodné folklórne vystúpenie MŠ Evanjelickej

Slávnostné otvorenie ekodvora

Na otvorení sa zúčastnili deti MŠ Evanjelická s milým úvodným folklórnym vystúpením a deti zo ZŠ Nad Medzou v Spišskej Novej Vsi.

Hlavným cieľom vytvorenia ekodvora bola ekologizácia nevyužívanej plochy pre potreby environmentálnej výchovy. Našou snahou bolo vytvoriť zelenú oázu a vytvoriť vzdelávací areál na dvore Správy NP Slovenský raj. Existujúce stredisko environmentálnej výchovy v priestoroch správy si priam vyžadovalo vytvoriť zelenú plochu s praktizovaním environmentálnej výchovy v prírode. Prostredníctvom tohto areálu chceme pestovať kladný vzťah k ochrane prírody, budovať u detí environmentálne povedomie k Slovenskému raju. Prostredníctvom interaktívnych pomôcok, ktoré sa v areáli nachádzajú, deti pozorujú a hľadajú spôsoby, ako riešiť problémy v ochrane prírody. Interaktívne pomôcky ich navádzajú na hľadanie nových alternatívnych spôsobov využívania prírodných zdrojov. Súčasťou propagácie environmentálnej výchovy je už existujúce stredisko environmentálnej výchovy, v ktorom deti poznávajú prírodné hodnoty NP Slovenský raj, v areáli ekodvora zažívajú prírodu na vlastnej koži a zamýšľajú sa nad ochranou prírody. Areál by mal predovšetkým slúžiť deťom, študentom a verejnosti obyvateľov mesta Spišská Nová Ves a širokého okolia. Celý areál a realizované aktivity sú navrhnuté v primeranej dostupnosti aj pre návštevníkov so zdravotným postihnutím. Celý areál pozostáva z dvoch častí: Zážitkový areál a náučný chodník Raj v rukách človeka.

Slávnostné prestrihnutie pásky (PhDr. Ján Volný, PhD, Ing. Mgr. Ľubica Balgová, PaeDr. Jana Skokanová, Jana Zumerlingová)

Stanovište SÍDLA – Les nie je smetisko

Stanovište VODA – interaktívny panel, hra s vodou meandre a regulované toky

Prečo názov náučného chodníka Raj v rukách človeka? Vyplýva z tematického zamerania náučného chodníka. Jednou z úloh našej organizácie v oblasti environmentálnej výchovy je nielen prezentovať prírodné hodnoty NP Slovenský raj a jeho kompetenčného územia a budovať environmentálne povedomie medzi verejnosťou, ale aj poukázať na ochranu prírody a veľkého vplyvu človeka na chránené územie. V našich rukách je jeho smerovanie a budúcnosť chránených území a na nás záleží, ako ten náš ,,raj" – Slovenský raj bude v budúcnosti vyzerať a akým smerom sa chceme uberať, aby sme toto nenahraditeľné a prírodne hodnotné prostredie zachovali aj budúcim generáciám.

Náučný chodník Raj v rukách človeka pozostáva z piatich stanovíšť, kde na každom návštevníci riešia jednu z environmentálnych tém

Pečiatky stôp zvierat pre veľkých aj malých návštevníkov

Zážitkový areál – Pavúčia sieť – ako lezie pavúk

Úspešné vypustenie zrehabilitovaného sokola myšiara do voľnej prírody

(SÍDLA – odpady, triedenie, recyklácia, dĺžka rozpadu jednotlivých materiálov, VODA – hydrosféra, význam vody, kolobeh vody, regulované a prirodzené toky, LES – tajomstvá lesa, ukážka prirodzeného lesa, les po kalamite, les umelý, význam mŕtveho dreva, význam dutín, čo prezrádzajú letokruhy, REHABILITAČNÁ STANICA – prvá pomoc raneným živočíchom, ochranné opatrenia, základy prvej pomoci a využitie linky 112, manipulácia so živočíchom, INVÁZNE DRUHY RASTLÍN – lúky a ich význam, zarastanie lúk a upustenie od tradičného hospodárenia, invázne druhy rastlín). Hlavným zámerom celého náučného chodníka je ponúknuť deťom dôležitý obraz funkcie a významu okolitej prírody. Prostredníctvom aktivít, úloh a prezentovaných tém, ktoré na danom stanovišti riešia, chceme deti a študentov naviesť na myšlienku návratu k prírode, k tradičnému spôsobu hospodárenia, spoločne hľadať východiská a konkrétne príklady ochrany prírody a rozumného využívania krajiny a následný možný návrat k tradíciám a zanietiť ich pre ochranu prírody.

Zážitkový areál (Slovenský raj všetkými zmyslami) je určený mladším deťom, kde hlavným cieľom je vzbudiť zvedavosť, viesť ich k aktívnemu získavaniu informácií o prírode so zapojením všetkých zmyslov. Deti vnímajú prírodu hlavne cez pozorovanie a zážitky. Len cez pocity, zážitky vedia poznať rastliny, živočíchy a okolitú prírodu a zároveň postupom času dospejú k potrebe chrániť ju. Návštevníci môžu počúvať zvuky lesa cez lesný xylofón, poznávajú dreviny, zahrajú sa na malých detektívov a stopujú zvieratká prostredníctvom zvieracích pečiatok, zisťujú ako vonia les a vyskúšajú si zvierací maratón na zvieracom doskočisku, na pavúčej sieti si vyskúšajú ako lezie pavúk.

Ekodvor je pre návštevníkov otvorený celoročne, v prípade záujmu sa treba nahlásiť na Správe NP Slovenský raj a s naším pracovníkom si dohodnúť termín a hodinu návštevy. Vstup na ekodvor je bezplatný.

Projekt vybudovania ekodvora finančne podporili firmy VSE člen Innogy a Embraco.

Mgr. Štefánia Bryndzová
Správa NP Slovenský raj
Foto: Mgr. Milan Barlog

Nový náučný miniareál NA KRÍDLACH VÁŽKY v Národnom parku Slovenský raj

Názov NA KRÍDLACH VÁŽKY reprezentuje novootvorený náučný areál zameraný na environmentálnu výchovu pre deti, ktorý otvorila dňa 28. júna 2017 na Podlesku Štátna ochrana prírody – Správa NP Slovenský raj v spolupráci s obcou Hrabušice. Z „letiskovej dráhy" rybníčka sa vážka Janka prihovára návštevníkom a deťom a sprevádza ich po rybníčku, lužnom lese a toku Veľkej Bielej vody. Nenáročnou a hravou formou poukazuje na hodnoty a význam vzácnych mokradí Veľkej Bielej vody v blízkosti kempu Podlesok. Naším cieľom bolo premeniť bývalé miesto nelegálnych skládok odpadu na oddychový priestor pre deti a rodiny s deťmi. Upravený areál ponúka využitie a trávenie voľného času pre malé deti, pre ktoré sú túry do roklín Slovenského raja náročné. Rodiny s deťmi tak môžu absolvovať prechádzku po krátkom náučnom chodníčku so štyrmi informačnými tabuľami, na ktorých nájdu deti informácie o stanovištiach, množstvo zaujímavých úloh a hádaniek. Návštevníci bádajú a zisťujú, čím sa živí vážka, na čom si rada pochutná, prstom hľadajú správnu cestičku pre vývin skokana hnedého, odmerajú si výšku jednotlivých poschodí lužného lesa a hádajú, ako sa má správne hospodáriť na mokrých lúkach.

Veľkým lákadlom na nástupnej ploche areálu je nadrozmerný model vážky. V prípade záujmu ponúka Správa NP Slovenský raj možnosť absolvovať trasu náučného areálu bádateľskou a poznávacou formou s lektorom. Projekt bol podporený z grantového programu Živé chodníky 2017 Nadácie Ekopolis, firmou Toyota a časť zrealizovala obec Hrabušice z vlastných prostriedkov. Náučný areál vytvorila Štátna ochrana prírody SR – Správa NP Slovenský raj a obec Hrabušice s podporou vlastníka pozemku, ktorým je Pozemkové spoločenstvo Bývalý urbariát Hrabušice.

Slávnostné otvorenie areálu uviedli príhovormi Ing. Tomáš Dražil, PhD. – riaditeľ Správy NP Slovenský raj, PaeDr. Jana Skokanová – starostka obce Hrabušice a Ján Roháč – programový manažér Nadácie Ekopolis

Symbolická výsadba stromov – primátor mesta Spišská Nová Ves PhDr. Ján Volný, PhD., a zástupca Pozemkového spoločenstva Bývalý urbariát Hrabušice Ing. Jozef Daniel Novysedlák

Na stanovišti pri rybníčku návštevníci hľadali v rybníčku vážku Janku a jej vodných kamarátov

Mgr. Štefánia Bryndzová
Správa NP Slovenský raj
Foto: Mg. Milan Barlog

Deň otvorených dverí biosférickej rezervácie Poľana

Tohtoročná letná sezóna na Poľane začala pre návštevníkov veľkolepým podujatím, ktoré odštartovalo turistickú sezónu v kraji starej vyhasnutej sopky. Dňa 27. mája 2017 sa v netradičnom, ale za to veľkolepom štýle uskutočnil Deň otvorených dverí biosférickej rezervácie Poľana, ktorý prilákal návštevníkov zo širokého okolia. Bohatý program ponúkol širokú paletu aktivít, ktoré vyplnili príjemný sobotňajší deň až do neskorého večera. Poslaním tohto ročníka Dňa otvorených dverí BR Poľana bolo ukázať tradičné činnosti, ktoré po stáročia menili ráz krajiny, formovali tradície a tvorili tak históriu tohto územia. Na podujatí sa predviedli ukážky práce s drevom v lese, súhra človeka a zvieraťa pri ťažbe dreva či love. Ukážky poľovníckej kynológie a prezentácia ťažných koní či vozenie na bričke patrili medzi najnavštevovanejšie atrakcie tohto dňa. Na podujatie boli prizvaní aj včelári z Očovej, ktorí ukázali okoloidúcim zaujímavosti zo života včiel a ich produktov. V rámci remeselníctva predviedla svoju zručnosť košikárka, ktorá svoje umenie s radosťou učila okoloidúcich. Alchýmia udržiavania kvetnatých lúk na Poľane má svoje opodstatnenie v chove oviec a v spásavaní pasienkov. Na podujatí preto potešil turistov živý salaš, kde pastieri predviedli strihanie vlny a košarovanie oviec. Príjemný zážitok dopĺňala ponuka výborného jedla a domácich produktov z Podpoľania.

Deň otvorených dverí BR Poľana sa niesol v duchu folklóru a tradícií. Pod umeleckým vedením Romana Malatinca bol pripravený kultúrny program pod názvom Výsosť Poľany, kde ukázali svoje umenie folklórne súbory z južného aj severného Podpoľania. Vrcholom večerného programu bola súťaž o Kráľovnú Poľany, v rámci ktorej predviedli dievčatá oblečené do pestrých krojov v niekoľkých kolách svoje zručnosti v speve, tanci či vyšívaní. Poslaním súťaže bolo zosobniť a vzdať hold BR Poľana prostredníctvom

šikovnosti a šarmu žien, pre ktoré je tento vrchársky kraj srdcom, životom a domovom. Podujatie podporili aj vzácne osobnosti, pochádzajúce z Podpoľania, ako napr. prof. Milan Križo, Ing. Dušan Slávik či Ján Palovič.

Deň otvorených dverí je výsledkom dlhodobej spolupráce subjektov v BR Poľana, ktorá tento štatút nesie od roku 1990. Participatívny prístup a spoločné rozhodovanie o aktivitách v kraji opäť potvrdili, že manažment biosférickej rezervácie prešiel pozitívnymi zmenami a vyšvihol sa na svetovú špičku. Dôkazom je prestížne ocenenie Michela Batissa 2017 za najlepší manažment biosférickej rezervácie UNESCO, ktoré prevzala riaditeľka Správy CHKO-BR Poľana Ing. Vladimíra Fabriciusová, PhD., 13. júna 2017 na 29. zasadnutí Medzinárodnej koordinačnej

rady programu MAB (Man and Biosphere) v centrále UNESCO v Paríži.

Text: Lucia Miňová, Správa CHKO Poľana

Európsky deň parkov v Slovenskom krase

Európsky deň parkov každoročne vyhlasuje Federácia prírodných a národných parkov v Európe (EUROPARC). Je spomienkou na vytvorenie prvých deviatich národných parkov vo Švédsku 24. mája 1909. Tento významný deň sme oslávili v NP Slovenský kras formou súťaží.

Slovenský kras – Človek a biosféra

Správa NP Slovenský kras v spolupráci s Gemerskou knižnicou Pavla Dobšinského v Rožňave organizovala tohto roku 10. ročník fotografickej súťaže mladých v dokumentárnej fotografii Slovenský kras – Človek a biosféra – Príroda Slovenského krasu. Témou súťaže boli rastliny, živočíchy, krajina, resp. snímky, dokumentujúce vzájomný vzťah človeka a prírody z územia Slovenského krasu, pričom fotografie mohli zobrazovať detaily, celé scenérie, pozitívne, ale aj negatívne pohľady. Súťaž bola určená pre žiakov 5. – 9. ročníka základných škôl (kategória A)

a študentov stredných škôl a gymnázií (kategória B), nachádzajúcich sa v územnej pôsobnosti správy NP Slovenský kras. Cieľom súťaže bolo priviesť žiakov a študentovi od počítačov do prírody a aby jej jedinečnosť preniesli do svojich fotografií. Do súťaže sa zapojilo 19 žiakov z piatich škôl. Spolu zaslali do súťaže 67 fotografií. Určiť víťazné fotografie nám pomohol skúsený fotograf Štefan Kesi z Rožňavy.

Vyhodnotenie súťaže sa konalo 30. 5. 2017 v priestoroch Gemerskej knižnice Pavla Dobšinského v Rožňave. Tri najlepšie fotografie v každej kategórii sme odmenili vecnými cenami.

Za krásami Slovenského krasu

Súťaž Za krásami Slovenského krasu má už na Správe NP Slovenský kras dlhoročnú tradíciu. Organizujeme ju v spolupráci s Gemerskou knižnicou Pavla Dobšinského v Rožňave. 13. ročník súťaže sa konal 15. 6. 2017 v Krásnohorskej Dlhej Lúke na trase náučného chodníka Jaskyne Slovenského krasu – svetové prírodné dedičstvo. Do súťaže sa zapojilo 23 žiakov II. stupňa (5. – 9. ročník) zo šiestich ZŠ v okrese Rožňava. Zraz, prezentácia a privítanie účastníkov sa uskutočnili v knižnici v Rožňave. Samotná súťaž prebiehala v prírode. Na piatich tematických zastávkach žiaci odpovedali na teoretické otázky týkajúce sa prírody Národného parku Slovenský kras – flóry, fauny, problematiky Natura 2000, neživej prírody a národného parku. V poznávacej časti určovali rastliny, živočíchy, stromy, stopy živočíchov a tiež horniny a nerasty, ktoré sa vyskytujú na území Slovenského krasu. Súťaž prebiehala v nádhernom prostredí vo veľmi príjemnej atmosfére. Súťažiaci boli dobre pripravení, čo sa odzrkadlilo aj v bodovom hodnotení. Medzi 1. a 4. miestom bol len jednobodový rozdiel. Pri vyhodnotení stúpalo napätie, keď dve víťazné družstvá dosiahli rovnaký počet bodov a o prvenstve rozhodli odpovede na doplňujúce otázky. Prvé tri miesta (ZŠ Slavošovce, ZŠ Gemerská Poloma a ZŠ akad. Jura Hronca v Rožňave) boli odmenené minerálmi do školskej zbierky, diplomom a peknými vecnými cenami. Víťazné družstvo navyše získalo putovný kameň. Ostatní účastníci dostali pamätný list. Ďakujeme pedagógom za odhodlanie, nadšenie a čas strávený so žiakmi pri príprave na súťaž. Tešia nás z roka na rok lepšie výsledky žiakov a ich záujem o poznatky spojené s okolitou prírodou a národným parkom. Je to pre nás veľkým zadosťučinením a tiež potvrdením, že naša práca má zmysel.

MVDr. Andrea Balážová
Správa NP Slovenský kras

V Slovenskom raji sa školili strážcovia

V dňoch 26. až 28. 5. 2017 sa uskutočnilo pravidelné stretnutie a školenie profesionálnych strážcov Štátnej ochrany prírody SR a členov stráže prírody. Miestom konania bolo zariadenie Turistický raj na Podlesku.

Školenie tak ako po iné roky organizovala Asociácia strážcov chránených území Slovenska a Štátna ochrana prírody SR. Zúčastnilo sa ho 51 profesionálnych a dobrovoľných strážcov, ako aj odborných pracovníkov ŠOP SR zo správ TANAP, NAPANT, NP Slovenský raj, NP Muránska planina, PIENAP, NP Poloniny, NP Malá Fatra, NP Veľká Fatra, CHKO Biele Karpaty, CHKO Kysuce, CHKO Horná Orava, CHKO Štiavnické vrchy, CHKO Poľana, CHKO Cerová vrchovina, CHKO Ponitrie, CHKO Strážovské vrchy, CHKO Malé Karpaty, CHKO Záhorie, CHKO Vihorlat, CHKO Dunajské luhy a RCOP Bratislava. Školenia sa zúčastnili aj traja českí kolegovia z NP Šumava a CKKO Moravský kras.

V piatok sa strážcovia školili z poskytnutia prvej predlekárskej pomoci spojenej s praktickým nácvikom zameraným najmä na masáž srdca u dospelých, ale aj u najmenších detí. Strážcovia si v úvode zopakovali niektoré základné veci z predchádzajúceho školenia, po čom nasledovali praktické cvičenia. Lektorom bol Bc. Peter Bučko z Bratislavskej záchrannej služby. Nasledovalo školenie z bezpečného pohybu v horskom teréne s lektorom Mgr. Martinom Škorvánkom. Za pomoci lezeckého výstroja si strážcovia vyskúšali techniky lezenia a zlaňovania. V rámci večerného programu niektorí účastníci predstavili prácu strážcov v príslušných chránených územiach a člen ASCHÚS ich oboznámil s priebehom 4. kongresu európskych strážcov, ktorý sa konal v Litoměřiciach v máji 2017.

V sobotu bola naplánovaná exkurzia – dve trasy, a to dolinou Suchá Belá na Kláštorisko a prielomom Hornádu cez Kláštorskú roklinu na Kláštorisko. Poobede Mgr. Dan Harťanský (Správa NAPANT) informoval o smernici ŠOP SR o ukladaní blokových pokút a evidencii priestupkov. Po ukončení školenia ASCHÚS organizovala 28. valné zhromaždenie, na ktorom do svojich radov prijala päť nových členov.

Počas diskusie strážcovia predniesli námety a pripomienky, týkajúce sa výkonu strážnej služby a jej zlepšenia. Tak ako v minulosti, tak aj na tomto stretnutí uviedli ako jeden z najvážnejších nedostatkov vo výkone služby absenciu jednotnej uniformy. Bolo dohodnuté, že bude pripravený vzor základnej rovnošaty strážcu, ktorú predstavia na jesennom stretnutí. Asociácia ju zverejní na svojej webovej stránke ako odporúčaný vzor spolu s kontaktom na dodávateľov.

Aj týmto školením ASCHÚS prispela k napĺňaniu svojho cieľa, ktorým je zlepšovanie výkonu strážnej služby prostredníctvom systematického vzdelávania strážcov.

Mgr. Dan Harťanský, prezident ASCHÚS

Školenie z prvej pomoci

Školenie z bezpečného pohybu v horách

Riaditeľka CHKO-BR Poľana sa stala víťazkou prestížnej ceny UNESCO Michel Batisse Award 2017

Vladimíra Fabriciusová, riaditeľka Správy CHKO-BR Poľana, si počas 29. zasadnutia Medzinárodnej koordinačnej rady programu Človek a biosféra v ústredí UNESCO v Paríži prevzala cenu Michela Batissa za najlepší manažment biosférickej rezervácie.

Táto prestížna medzinárodná cena sa udeľuje na pamiatku Dr. Michela Batissa za jedinečný a príkladný manažment biosférických rezervácií v súlade s odporúčaniami Sevillskej stratégie. Udeľuje sa od roku 2005 a pred laureátkou zo Slovenska bola udelená odborníkom z Egypta, Ruskej federácie, Argentíny, Kolumbie, Juhoafrickej republiky, Mexika, Číny a Mongolska.

Michel Batisse bol francúzsky vedec, ktorý dlhodobo pracoval v rámci UNESCO a aj iných medzivládnych a mimovládnych organizácií, podieľajúcich sa na ochrane prírodných zdrojov a životného prostredia. Spolupodieľal sa na príprave a bol generálnym tajomníkom medzivládnej Konferencie o ochrane a racionálnom využívaní prírodných zdrojov v roku 1968, ktorá vyústila do vzniku Programu UNESCO Človek a biosféra (MAB) a vydláždila cestu k príprave Konferencie OSN o životnom prostredí v roku 1972 v Štokholme.

V rámci programu MAB navrhol vytvorenie osobitných území, v ktorých by ochrana biologickej diverzity mohla prispieť k uspokojeniu základných potrieb miestneho obyvateľstva. Tieto územia poznáme pod názvom biosférické rezervácie a sú považované za najlepší koncept pre zabezpečenie udržateľného rozvoja a ochranu biologickej diverzity v spolupráci s miestnym obyvateľstvom.

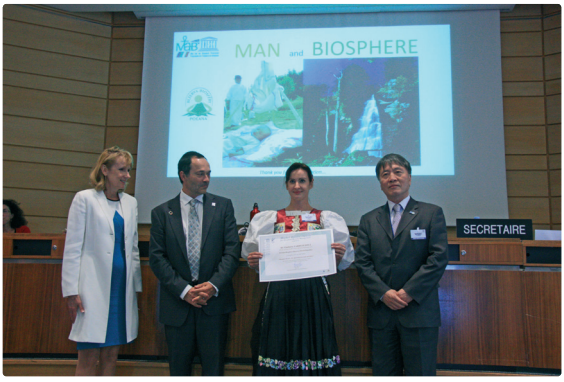

Svetová sieť biosférických rezervácií v súčasnosti zahŕňa 669 území v 120 krajinách vrátane 20 cezhraničných území. Na Slovensku sú do tejto siete okrem Poľany (1990) zaradené ďalšie tri biosférické rezervácie, a to Slovenský kras (1977), Východné Karpaty (1992) a Tatry (1992). Posledné dve spomenuté sú cezhraničné.

Udeleniu ceny predchádzala príprava projektu Biosférická rezervácia – príležitosť pre ľudí a prírodu, v ktorom CHKO-BR Poľana demonštrovala prístup vzájomnej spolupráce pri riadení medzinárodne významného územia a otvorenosti pre všetkých, ktorí v jej území žijú, pracujú a vytvárajú hodnoty. V priebehu niekoľkých rokov boli vytvorené mechanizmy pre podporu participatívneho riadenia územia. Takýto prístup môže byť inšpiratívny aj pre iné chránené územia na Slovensku. Významnú úlohu zohral aj medzinárodný úspech filmu o biosférickej rezervácii Poľana, ktorý v roku 2016 na festivale nezávislého filmu v Los Angeles získal cenu za najlepší zahraničný krátky dokumentárny film.

Biosférickú rezerváciu Poľana označilo UNESCO za nasledovaniahodný príklad trvalo udržateľného rozvoja krajiny s prepojením na rozvoj cestovného ruchu v lokalite. Kolektívu Správy CHKO-BR Poľana na čele s jej riaditeľkou Vladimírou Fabricusovou sa po niekoľkých rokoch usilovnej práce úspešne podarilo v praxi dokázať, že biosférické rezervácie a chránené krajinné oblasti môžu slúžiť ako príklad trvalo udržateľného života medzi človekom a prírodou, zároveň dokážu podporovať aktívny prístup miestneho obyvateľstva k zachovaniu tradičného poľnohospodárstva, folklóru a zvykov, ktoré majú nenahraditeľný význam pre našu kultúru a sú neoddeliteľnou súčasťou slovenskej krajiny.

Text:
Ing. Michaela Mrázová, ŠOP SR, riaditeľstvo
Ing. Zuzana Guziová, Slovenský výbor MAB

Z trilaterálnej lokality svetového dedičstva UNESCO Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka sa stala multilaterálna

Výbor pre svetové dedičstvo schválil dňa 7. júla 2017 na svojom 41. zasadnutí v poľskom Krakove nomináciu 10 európskych krajín (Rakúsko, Belgicko, Albánsko, Rumunsko, Bulharsko, Chorvátsko, Slovinsko, Ukrajina, Španielsko, Taliansko) na rozšírenie doposiaľ trilaterálnej, slovensko-ukrajinsko-nemeckej lokality svetového dedičstva Karpatské bukové pralesy a staré bukové lesy Nemecka na multilaterálnu. Rozšírená lokalita bola do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO zapísaná pod názvom **Staré bukové lesy a bukové pralesy Karpát a iných regiónov Európy**.

Lokalita sa teraz rozprestiera na území 12 európskych krajín. Pre Slovensko a Ukrajinu, ktorým sa podarilo pred 10 rokmi ako prvým krajinám s osobitne vzácnym porastom pralesového charakteru zapísať vtedajšiu lokalitu Karpatské bukové pralesy do Zoznamu svetového dedič-

stva UNESCO, znamená zápis rozšírenej lokality pridanú hodnotu. Zároveň sa výrazne zvyšuje aj význam lokality a potreba adekvátnej ochrany a starostlivosti o ňu.

IUCN (Medzinárodná únia na ochranu prírody a prírodných zdrojov) ako poradný expertný orgán Centra pre svetové dedičstvo zhodnotila nomináciu 63 nových komponentov bukových pralesov a starých lesov v desiatich nominujúcich krajinách ako výnimočný príklad zachovania postglaciálnych porastov buka lesného, ktoré predstavujú unikátne príklady významných prebiehajúcich ekologických a biologických procesov a vývoja lesných ekosystémov a ich spoločenstiev rastlín a živočíchov. IUCN pritom upozornila na problémy v niektorých nominovaných komponentoch, ako aj v slovenskej časti lokality a pripomenula rozhodnutie Výboru pre svetové dedičstvo, ktoré hovorí o požadovaných opatreniach na zlepšenie stavu ochrany tejto časti multilaterálnej lokality.

Všetkých 21 členov Výboru pre svetové dedičstvo vyslovilo podporu nominácie na zápis do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, a to aj napriek zamietavému posudku IUCN. Krajiny vyzdvihli unikátne úsilie vyše 300 vedcov a vysokého počtu zástupcov občianskych združení a ich záujem o ochranu 63 nominovaných komponentov v 10 krajinách. Predstavitelia Výboru pre svetové dedičstvo poukázali na vysokú efektivitu spolupráce zainteresovaných krajín a celej spoločnosti vrátane štátnych orgánov na lokálnej aj národnej úrovni, ktoré poskytli dostatočné garancie a vôľu zlepšovať manažment vo všetkých komponentoch lokality.

Výzvy a problémy naznačené v hodnotiacej správe IUCN sa budú dať ľahšie odstraňovať len vďaka spoločnému úsiliu a prostredníctvom vzájomnej vnútornej kontroly v rámci lokality. Zainteresované krajiny sú pripravené na úzku spoluprácu, podporu a motiváciu tých častí lokality, ktoré Výbor pre svetového dedičstvo označil za problémové. Od zapísania rozšírenej lokality do Zoznamu svetového dedičstva UNESCO očakávajú značný sociálny a ekonomický rast svojich regiónov a zvýšenie príjmov prostredníctvom udržateľného rozvoja turizmu.

Ide o historicky najrozsiahlejšiu multinárodnú lokalitu svetového prírodného dedičstva na svete s neopakovateľným ekosystémom, ktorá je príkladom medzinárodnej solidarity krajín a partnerov všetkých úrovní štátnej správy aj samosprávy, vedcov, mimovládnych organizácií, združení a celej spoločnosti.

Úspech 10 európskych krajín, ktorým sa podarilo presadiť nomináciu 63 komponentov na zapísanie do prestížneho Zoznamu svetového dedičstva UNESCO, predstavuje pre Slovensko obrovský záväzok, aby v čo najkratšom čase vyriešilo nezrovnalosti vo výmere a vymedzení hraníc slovenskej časti lokality, aby mohlo následne plniť záväzky vyplývajúce z Dohovoru o ochrane svetového dedičstva, ku ktorým je ako členská krajina viazané. Predpokladom úspechu je v dlhodobom horizonte vôľa zainteresovaných subjektov a jednotlivcov zo všetkých štátnych, súkromných a neziskových organizácií efektívne spolupracovať, komunikovať a hľadať spoločné systémové riešenia, ktoré umožnia jednak lokalitu chrániť, ako aj využívať jej potenciál a prestížne medzinárodné ocenenie v prospech rozvoja a zviditeľňovania celého regiónu, z čoho bude v konečnom dôsledku profitovať celé Slovensko na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Viac informácií o multilaterálnej lokalite možno nájsť na webovej stránke http://whc.unesco.org/en/list/1133.

Ing. Michaela Mrázová
ŠOP SR, riaditeľstvo

Nový akčný plán EÚ pre prírodu: len jeden z krokov k lepšej ochrane biodiverzity

V apríli 2017 Európska komisia predstavila Akčný plán pre prírodu, ľudí a ekonomiku (ďalej „Akčný plán“). Tento dokument nadväzuje na výsledky rozsiahleho hodnotenia smernice o vtákoch a smernice biotopoch tzv. Fitness check, ktorý potvrdil vhodnosť právneho rámca EÚ pre ochranu prírody, no zároveň identifikoval nedostatočnú implementáciu ako jeden z hlavných dôvodov, prečo EÚ zlyháva pri napĺňaní cieľov v oblasti ochrany biodiverzity. 15 konkrétnych aktivít v štyroch prioritných oblastiach si kladie za cieľ zásadným spôsobom posilniť uplatňovanie smernice o vtákoch a smernice o biotopoch v praxi. Aktivity sú podrobne opísané v osobitných informačných listoch.

V Akčnom pláne sú viaceré iniciatívy, ktoré skutočne môžu priniesť pozitívne zmeny, ako napríklad tie, ktorých cieľom je posilniť prípravu a realizáciu programov starostlivosti pre územia európskej sústavy chránených území Natura 2000. Medzi významné pozitívne aktivity patrí zlepšenie monitoringu využitím satelitných technológií. Tiež sú plánované nové či aktualizované príručky, ktoré majú pomôcť členským krajinám EÚ správne aplikovať ustanovenia, týkajúce sa územnej či druhovej ochrany, a to predovšetkým vo vzťahu k rôznym socio-ekonomickým aktivitám.

Napriek mnohým pozitívam Akčný plán v podstate nerieši dva zásadné problémy, ktoré bránia pokroku v ochrane prírody v EÚ: zlé nastavenie Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) a systematický nedostatok finančných prostriedkov pre ochranu prírody v rozpočte EÚ. Existuje množstvo vedeckých dôkazov (napr. EEA, 2015), že súčasný spôsob poľnohospodárskeho využívania je najvýznamnejším faktorom úbytku biodiverzity v EÚ, no akčný plán túto oblasť spomína len okrajovo. Fitness check potvrdil, že existuje obrovská priepasť medzi existujúcimi a potrebnými zdrojmi pre financovanie sústavy Natura 2000. Z výsledkov jednej štúdie vyplýva, že v období 2007 – 2013, financovanie zo zdrojov EÚ pre územia Natura 2000 predstavovalo iba 9 – 19 % odhadovaných potrieb a členské štáty neboli schopné pokryť tento deficit z národných zdrojov. Akčný plán počíta s 10 % navýšením zdrojov pre program LIFE Príroda do konca roka 2020 a tiež sľubuje lepšie sledovanie výdavkov na ochranu biodiverzity. Žiaľ, neprináša žiadne návrhy, ktoré by riešili akútny nedostatok financií pre manažment území Natura 2000.

Je dobré, že nastal reálny pokrok pri spracúvaní a realizácii programov starostlivosti o územia Natura 2000 do praxe, či už v rámci EÚ, alebo u nás a Akčný plán by mal tomuto procesu ešte ďalej napomôcť. Je to bezpochyby jeden z kľúčových predpokladov, aby boli nastavené podmienky v územiach Natura 2000 tak, aby tam cieľové druhy mohli dlhodobo prežívať a prosperovať. Tieto programy budú však účinné, len ak budú k dispozícií finančné prostriedky na cielené ochranárske opatrenie a adekvátnu kompenzáciu vlastníkov a užívateľov za realizáciu opatrení pre ochranu prírody. Preto je okrem efektívneho využitia existujúcich prostriedkov (v našich podmienkach predovšetkým z Operačného programu Kvalita životného prostredia a Programu rozvoja vidieka 2014 – 2020) nutné zaručiť lepšie financovanie ochrany prírody do budúcnosti, t. j. po roku 2020. Z tohto pohľadu je zásadná prebiehajúca diskusia o budúcej podobe SPP, ktorá predstavuje 38 % rozpočtu EÚ. Musí viesť k tomu, aby financovanie zo zdrojov EÚ neviedlo k poškodzovaniu ekosystémov a rovnako aby bolo zabezpečené lepšie financovanie ochrany prírody zo zdrojov EÚ.

SOS/BirdLife Slovensko v spolupráci s kolegami z BirdLife v rámci členských štátov EÚ presadzuje úplné zrušenie necielených a často škodlivých priamych platieb (predstavujú 70 % rozpočtu SPP[1]) a ich nahradenie novou platbou za verejné úžitky „priestor pre prírodu“. Tiež presadzujeme v rámci rozpočtu SPP vyčlenenie

významného objemu peňazí na cielené opatrenia, ktorých cieľom bude ochrana biodiverzity a ekosystémov. Prijímateľmi týchto zdrojov budú predovšetkým poľnohospodári a lesníci hospodáriaci v územiach Natura 2000 alebo vykonávajúci opatrenia na ochranu druhov chránených legislatívou EÚ. Lepšie zacielenie platieb pre lesníkov a poľnohospodárov v európskej sústave chránených území Natura 2000 a nájdenie jednoduchšieho rámca ich čerpania by zamedzilo tomu, aby ďalšie chránené druhy u nás mizli podobne, ako napríklad donedávna bežné druhy poľnohospodárskej krajiny. Príkladom je cíbik alebo drop, ktoré nasledujú prípad krakle belasej, ktorá zo Slovenska už vymizla úplne z dôvodu úbytku vhodných biotopov.

Dobrá správa je, že proces Fitness check správne identifikoval dôvody, prečo EÚ nedokázala zastaviť úbytok biodiverzity a viaceré z nich dostali relatívne konkrétnu podobu v Akčnom pláne. V niektorých oblastiach tak môžeme očakávať pozitívne výsledky. Avšak hlavný test pre európske inštitúcie a členské štáty, ktorý ukáže, či svoje politické deklarácie týkajúce sa ochrany biodiverzity myslia vážne, bude ich postoj k nastaveniu budúcej SPP a objemu finančných prostriedkov, ktoré budú určené na ochranu biodiverzity v novom rozpočte EÚ.

Fitness check smernice o vtákoch a smernice o biotopoch

Hodnotenie vhodnosti smernice o vtákoch a smernice o biotopoch pre dosahovanie stanovených cieľov realizovala Európska komisia v období 2014 – 2016 ako súčasť tzv. REFIT programu (Regulatory Fitness and Performance Program). Smernice boli hodnotené na základe piatich kritérií: účinnosť, efektívnosť, relevantnosť, súlad s inými politikami a pridaná hodnota EÚ. Hodnotenie vhodnosti zahŕňalo rozsiahle zhromažďovanie dôkazov a konzultácie s mnohými zainteresovanými stranami na úrovni členských štátov a EÚ vrátane 12-týždňových verejných internetových konzultácií, ktoré vyvolali bezprecedentný záujem s viac ako 552 000 reakciami. Na základe vyššie uvedených vstupov a odborných publikácií tím expertov vypracoval podrobnú štúdiu, ktorá bola podkladom pre správu o Fitness check, ktorú 16. 12. 2016 zverejnila Európska komisia.

Zo záverov vyplýva, že obe smernice sú vhodným nástrojom na dosahovanie cieľov ochrany prírody, no problémom je ich nedostatočná implementácia a nedostatočné financovanie. Problémom je aj vplyv odvetvových politík, ktoré majú často protichodné ciele. Vzhľadom na pokračujúci úbytok druhov a biotopov európskeho významu, ktorý súvisí s poľnohospodárstvom, je potrebné vyvinúť ešte väčšie úsilie na zachovanie a zlepšenie biodiverzity prostredníctvom účinnejšej integrácie so SPP v záujme dosiahnutia cieľov v oblasti biodiverzity (viac k záverom na http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/index_en.htm, resp. v použitej literatúre v závere príspevku).

Použitá literatúra:

Európska komisia, 2017: Akčný plán pre prírodu, ľudí a ekonomiku http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/communication_en.pdf
Slovenská verzia Akčného plánu je na stiahnutie na: http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/communication.zip
Informačné listy k Akčnému plánu http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan/factsheets_en.pdf
EEA, 2015: Stav prírody v EÚ. Výsledky reportingu na základe smerníc pre ochranu prírody 2017 – 2020 https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu

[1] *https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/direct-support/direct-payments/docs/direct-payments-schemes_en.pdf*

Európska komisia, 2016: Fitness check Smerníc o vtákoch a biotopoch http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/docs/nature_fitness_check.pdf (Zhrnutie v Slovenčine je na stiahnutie na: http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/docs/executive_summary/executive_summary_all_languages.zip)

Mgr. Tatiana Nemcová
SOS/BirdLife Slovensko

URSUS centrum – typ na výlet

URSUS centrum je názov zážitkového centra, ktoré sa oplatí vidieť na vlastné oči. Nachádza sa v obci Dolní Lomná v Českej republike.

Patrí občianskemu združeniu Infinity – progress. Táto súkromná nezisková organizácia od roku 2007 pripravuje programy na zvyšovanie osvety a povedomia v oblasti ochrany prírody a životného prostredia, zameriava sa predovšetkým na faunu, flóru a prírodné hodnoty Západných Karpát. Pracuje na neziskovej báze s využitím dobrovoľníckej práce a finančných príspevkov z projektov.

Ursus v latinčine znamená medveď a medveď vás privíta hneď pri vchode do centra, kde vás očarí ako prvé jeho okolie so záhradou s interaktívnymi prvkami. Drevené panely, mostíky, rozhľadňa, jazierko, pocitový chodník či vtáčia zóna s druhmi beskydskej vtáčej ríše – toto všetko je orientované na zmyslové vnímanie každého návštevníka s cieľom dozvedieť sa hravou formou čo najviac informácií o okolitej prírode a jej význame pre človeka.

Zážitok zo záhrady umocní aj interiér centra s množstvom audiovizuálnych a interaktívnych expozícií vrátane prekvapenia v jaskyni a unikátneho 3D modelu beskydských hôr.

Zážitkové centrum ponúka aj denné edukač-

né programy a terénne exkurzie pre všetky typy škôl, semináre pre učiteľov, programy pre rodiny s deťmi a širokú verejnosť. Programy sú realizované v priestoroch centra a v okolí Moravskosliezskych Beskýd. Centrum má aj vlastné kino, kde si môžete pozrieť 3D film o Beskydách, občerstviť sa v kaviarni či nakúpiť pozornosti v darčekovej predajni s ekologickými produktmi z regiónu. Každoročne v druhej polovici augusta organizuje festival pre širokú verejnosť za účasti iných organizácií z regiónov Karpatskej sústavy s názvom Medveď – kráľ šeliem Karpát. Na festivale sa zúčastňuje aj Štátna ochrana prírody SR – Správa Národného parku Malá Fatra s cieľom prispieť k novým poznatkom a výmene skúseností v oblasti environmentálnej výchovy a práci s verejnosťou.

Pri návšteve URSUS centra si pripravte na vstupné cca 130 Kč, v rámci ktorého máte zahrnutý vstup do záhrady, expozície a možnosť pozrieť si 3D film. Deti do 3 rokov majú vstup zdarma a platia aj rodinné, študentské, seniorské a ZŤP zľavy. Otváracie hodiny sú v sezóne (máj až august) predĺžené do 17.00 hodiny v utorok a stredu a od štvrtka do nedele až do 20.00 hod. V pondelok je centrum zatvorené.

Návšteva zážitkového centra je naozaj zážitok. Vy aj deti si prídete na svoje, prežijete všetkými zmyslami krásu a význam prírody, čo je hlavným cieľom tohto centra.

Mgr. Alena Badurová, ŠOP SR - riaditeľstvo

Konferencia európskych strážcov 2017 Litoměřice

V dňoch 9. – 12. 5. 2017 sa v meste Litoměřice (ČR) konala Konferencia európskych strážcov 2017, ERC (European ranger conference). Jej organizátormi boli Asociace strážců přírody České republiky (AS ČR), Asociácia strážcov chránených území Slovenska (ASCHÚS) a International Ranger Federation (IRF). O zorganizovaní tejto konferencie sa výbory ASCHÚS a AS ČR po dohode s viceprezidentom IRF Florinom Halastauanom, zástupcom IRF pre Európu Frankom Grutzom a Rogerom Coleom dohodli vlani na stretnutí strážcov Českej republiky a Slovenskej republiky s medzinárodnou účasťou.

Konferencia sa konala pod záštitou Ministra životného prostredia Českej republiky Mgr. Brabca, pani radnej Ústeckého kraja pani Jitky Sachetovej a primátora mesta Litoměřice Mgr. Ladislava Chlupáča.

Konferencie sa zúčastnili strážcovia zo Slovenska, z Českej republiky, Veľkej Británie, Škótska, Islandu, Portugalska, Španielska, Francúzska, Holandska, Dánska, Švajčiarska, Fínska, Nórska, Švédska, Nemecka, Poľska, Maďarska, Chorvátska, Srbska, Albánska, Kosova, Rumunska, Izraelu, Austrálie a Ruska.

Program konferencie začal 9. 5. neoficálnymi rokovaniami zástupcov národných asociácií o založení Európskej rangerskej federácie (ERF). Po týchto rokovaniach účastníkov konferencie privítali prezident IRF Sean Willmore, zástupca IRF pre Európu Frank Grütz, prezident AS ČR Borek Franěk a prezident ASCHÚS Dan Harťanský.

Vyvesenie vlajky IRF

Slávnostné otvorenie konferencie sa uskutočnilo 10. 5. otváracím ceremoniálom – slávnostným príhovorom Mgr. Vladimíra Dolejského, Ph.D., štátny tajomník MŽP ČR. Zúčastneným sa prihovorili aj Ing. Milan Boroš, generálny riaditeľ ŠOP SR, Sean Willmore, prezident IRF,

Ctibor Kocman, zástupca Európskej komisie pre ochranu prírody, Jitka Sachetová, radná Ústeckého kraja, Ing. Petr Kříž, riaditeľ Agentúry ochrany prírody ČR región Ústeckého kraja, Ing. Pavel Benda, Ph.D, riaditeľ Národného parku České Švýcarsko, a Mgr. Ladislav Chlupáč, primátor Litoměříc. Nasledoval vlajkový sprievod a slávnostné vztýčenie vlajky IRF pred kultúrnym domom, ktorá tam viala počas priebehu celej konferencie.

Ďalším bodom programu boli prezentácie o niektorých chránených územiach Českej republiky a workshopy, po ktorých nasledovali prezentácie o práci slovenských strážcov, strážcov z Izraela a iných krajín. Podvečer účastníci konferencie zasadili v mestskom parku strom strážcov, ktorý posvätil biskup Litoměříc, po čom nasledovala prehliadka historickej časti mesta Litoměřice.

11. 5. boli na programe celodenné exkurzie, dve do NP České Švýcarsko a dve do CHKO České středohoří.

Posledný deň konferencie bolo na programe založenie ERF, prijatie jej štatútu a voľba výboru. Prezidentom ERF sa stal Frank Grütz. Pri hlasovaní o štatúte a voľbe výboru hlasovali určení zástupcovia jednotlivých národných asociácií a poverený zástupca Rakúska. Konferencie sa zúčastnili zástupcovia 18 registrovaných národných asociácií.

Prezidenti národných asociácií strážcov podpísali deklarácie o spolupráci s ERF, ako aj medzi jednotlivými asociáciami – takto podpísali dohodu o spolupráci Nemecko a Izrael, Island a Rumunsko, Švajčiarsko a Kosovo, Španielsko a Portugalsko, Fínsko a Dánsko, Chorvátsko a Portugalsko. Česká a Slovenská asociácia obnovili vzájomnú dohodu o spolupráci, ktorú podpísali v roku 2000.

Posledným bodom rokovania založenej ERF bolo schválenie loga ERF, po čom nasledoval vlajkový sprievod a slávnostné ukončenie konferencie. Poďakovanie patrí najmä Borkovi Franěkovi, ktorý zorganizoval konferenciu, tímu z Junior ranger, najmä Sáre Elion Svobodovej, Benediktovi Jandovi a Petrovi Vomáčkovi, ako aj všetkým organizáciám, ktoré sa o nás starali.

Mgr. Dan Harťanský
prezident ASCHÚS

EKOPLAGÁT 2017

Dňa 29. 6. 2017 sa v Považskej galérii umenia v Žiline uskutočnila vernisáž 14. ročníka medzinárodnej súťažnej prehliadky plagátov s tematikou ochrany prírody a životného prostredia EKOPLAGÁT 2017. Do súťaže sa prihlásilo 138 autorov z 21 krajín Európy, Ázie a Ameriky s 259 plagátmi. Do súťažnej kolekcie výberová porota vybrala 177 plagátov od 93 autorov z 19 krajín. Podujatie, ktoré zorganizovala Štátna ochrana prírody SR Banská Bystrica, Správa Národného parku Malá Fatra a Karpatská iniciatíva pre mokrade v spolupráci s Považskou galériou umenia v Žiline, sa uskutočnilo pod záštitou ministra životného prostredia SR Lászlóa Sólymosa. Na vernisáži sa okrem iných hostí zúčastnil aj vyslanec, radca a diplomat Veľvyslanectva Ruskej federácie v SR Andrej Šabanov a veľvyslanec Čínskej ľudovej republiky v SR Lin Lin.

Medzinárodná porota v zložení Prof. Wladysław Pluta (Poľsko), Doc. Pavol Choma (SR), Mgr. Milan Mazúr (SR), Doc. Jan Rajlich ml. (ČR) a Mgr. Dana Doricová (SR) udelila nasledovné ceny:

Hlavná cena

CHOJNA Elzbieta, Poľsko za sériu 3 plagátov
Plastic Garbage, 2015
1 Cow = 1 Car, 2015
Plant a Tree!, 2015

Hlavná cena

1. cena

FRASCA Aniello, Švajčiarsko – za plagát Typography and Nature, 2015

2. cena

FLORIANČIČ Matej, SR – za plagát Countdown begun, 2017

3. cena

LI Mingliang, Čína – za plagát Symbiosis, 2015

Čestné uznanie poroty

DREWINSKI Lex, Nemecko/Poľsko za tvorbu v oblasti ochrany životného prostredia, doterajšiu účasť na tomto podujatí, ako aj za kolekciu plagátov na tohtoročnom trienále:

Crossing, 2016
Without Title, 2014/15
Providence, 2017
It´s not a Play Boy, 2017

KASPERCZYK Magdalena, Poľsko – za plagát: Scream, 2016

MIŠKOVÁ Adriana, Slovenská republika – za sériu plagátov On Mars, 4 pieces, 2017

Ceny udelené zainteresovanými partnermi

Cena Karpatskej iniciatívy pre mokrade

NAGYOVÁ Rita, Slovenská republika – za plagát Mess less – save the rivers, 2017

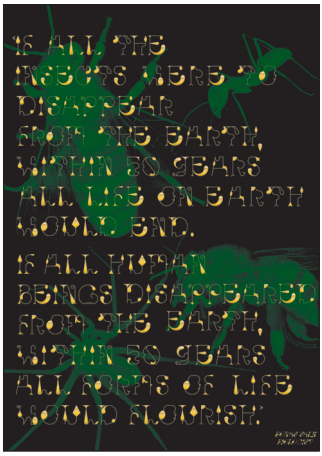

1. cena

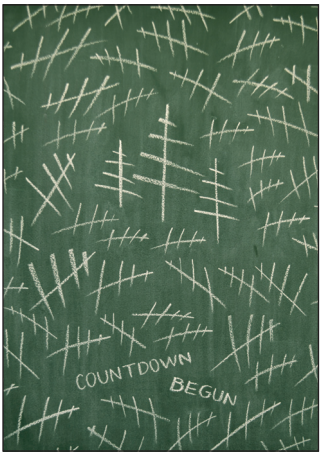

2. cena

3. cena

Čestné uznanie ministra zahraničných vecí a európskych záležitostí SR
SHA Feng, Čína – za plagát Water & Life, 2015
Čestný diplom Ministerstva životného prostredia SR
FLORIANČIČ Matej, Slovenská republika – za plagát Countdown begun, 2017
Cena primátora mesta Žiliny
FILIPOVIČ Dejan, Slovenská republika – za plagát Eco Poster, 2017
Čestné uznanie generálneho riaditeľa Štátnej ochrany prírody SR
FUENTES Mário, Ekvádor – za plagát In Decrescento, 2016

Študentské práce zo Slovenska, Čiech, Poľska, Bosny a Hercegoviny, ktoré odborná porota nevybrala do súťažnej prehliadky, boli vystavené od 4. 9. 2017 do 28. 9. 2017 v Krajskej knižnici v Žiline.

Výstava EKOPLGÁT 2017 v Považskej galérii umenia v Žiline trvala do 27. augusta 2017 a zhliadlo ju viac ako 600 návštevníkov, ktorí sa mohli zapojiť aj do hlasovania o najlepší plagát verejnosti prostredníctvom anketových lístkov vo výstavných priestoroch Považskej galérie umenia a online hlasovania na internetovej stránke Správy Národného parku Malá Fatra. Verejnosti sa najviac páčil plagát Save Water od Elišky Tomáškovej zo Súkromnej strednej umeleckej školy v Žiline.

RNDr. Katarína Králiková, riaditeľstvo ŠOP SR
Mgr. Alena Badurová, riaditeľstvo ŠOP SR

Zmena sídla

V marci 2017 zmenila svoje sídlo **Správa Tatranského národného parku**. Od roku 2000 sídlila v prenajatých priestoroch v Tatranskej Štrbe. Novým sídlom správy sa stali vlastné priestory v meste Svit.

Aktuálna adresa je ulica kpt. Nálepku č. 2, 059 01 Svit. Vysunuté pracovisko Správy TANAP-u v Liptovskom Mikuláši ostalo nezmenené.

Stretnutie seniorov ochrany prírody

Tohtoročné, v poradí už 23. výročné stretnutie Klubu seniorov ochrany prírody Slovenska sa uskutočnilo v dňoch 12. – 13. októbra 2017 v Malej Fatre v Škole v prírode Šípková neďaleko Terchovej. Malá Fatra ako miesto konania stretnutia nebola vybratá náhodne – od roku 1967, kedy bola vyhlásená za chránenú krajinnú oblasť (v súčasnosti je národným parkom), uplynulo päťdesiat rokov. Pozvanie prijalo 38 stále vitálnych členov tohto senior klubu.

Stretnutie otvorila a v mene organizátorov podujatia prítomných seniorov privítala riaditeľka SMOPaJ Liptovský Mikuláš doc. RNDr. Danka Šubová, CSc.

Nasledoval prehľad profesionálnych a dobrovoľných ochrancov prírody, ktorí dosiahli v tomto roku životné jubileum (od 50 rokov vyššie), ďalej prehľad seniorov, ktorým bola v tomto roku udelená Cena ministra životného prostredia (RNDr. Anna Leskovjanská, RNDr. Ján Kadlečík, prof. Ing. Jozef Sládek, CSc.) a čestné uznanie (Ing. Ján Tatík, doc. Ing. Gitka Jančová, CSc.). Predsedníctvo Klubu seniorov ochrany prírody Slovenska každoročne predkladá na Ministerstvo životného prostredia SR návrhy na ocenenie zaslúžilých seniorov, z ktorých časť býva akceptovaná. Z diskusie vyplynul názor, že by sa na návrhy takýchto ocenení aj pre ešte aktívnych profesionálnych pracovníkov ochrany prírody nemalo zabúdať zo strany ich nadriadených. Účastníci si chvíľkou ticha uctili pamiatku bývalých kolegov a spolupracovníkov ochrany prírody, ktorí v uplynulom období odišli do večnosti – RNDr. Ján Kleinert, CSc., Ing. Zlatica Styková, Ing. arch. Stanislav Dúbravec, CSc., Dr. Ing. Dušan Randuška, RNDr. Jan Čeřovský, CSc., Ing. Juraj Bobula. Oživená bola tiež spomienka na niekdajších kolegov a spolupracovníkov ochrany prírody prostredníctvom prehľadu ich nedožitých okrúhlych aj polo okrúhlych jubileí pripadajúcich na tento rok. Nezabudlo sa ani na v tomto roku jubilujúce veľkoplošné chránené územia:

- Pieninský národný park – 50 rokov od vyhlásenia (1967)
- NP Poloniny – 20 rokov od vyhlásenia (1997)
- NP Muránska planina – 20 rokov od vyhlásenia (1997)
- NP Malá Fatra – 50 rokov od vyhlásenia za CHKO (1967)
- Tatranský národný park – 20 rokov od rozšírenia o Západné Tatry (1987)
- CHKO Východné Karpaty – 40 rokov od vyhlásenia (1977)

NP Slovenský kras – 15 rokov od vyhlásenia (2002)
NP Veľká Fatra – 15 rokov od vyhlásenia (2002)

Už tradične sa stretnutie seniorov ochrany prírody venuje aj niektorej z osobností s významnými zásluhami o vznik a rozvoj ochrany prírody. V tomto roku sa stretnutie konalo na počesť Karola Kaána (1867 – 1940) pri príležitosti 150. výročia jeho narodenia. Karol Kaán bol zakladateľom ochrany prírodných pamiatok v niekdajšom Uhorsku a zaslúžil sa aj o vyhlásenie najstarších chránených území Slovenska. Okrem toho vyzdvihol zo zabudnutia osobnosť komorského lesmajstra Jozefa Dekreta Matejovie, a to nielen vo svojej publikácii z roku 1912, ale inicioval aj vznik jeho prvého pamätníka v Dolnom Jelenci pri Starých Horách, ktorý bol slávnostne odhalený v roku 1913. So životom a záslužnou odbornou činnosťou Karola Kaána oboznámil prítomných seniorov v obsiahlej prezentácii Ing. Július Burkovský.

Pre neúčasť zástupcu riaditeľstva ŠOP SR seniori nemohli byť informovaní o aktuálnych problémoch štátnej ochrany prírody na Slovensku a rovnako tiež bez pozvaného zástupcu Správy NP Malá Fatra nemohla sa uskutočniť ani prezentácia ochrany jedinečných prírodných hodnôt tohto národného parku.

Po spoločnej večeri niektorí seniori uviedli zaujímavé prezentácie zo svojich zahraničných ciest. Potom nasledovala spoločenská časť podujatia s informáciami o uskutočnených a plánovaných aktivitách.

Druhý deň podujatia priaznivé počasie babieho leta umožnilo 17 zdatnejším seniorom navštíviť Jánošíkove diery (v ponuke bol aj náučný chodník Jánošíkovým chotárom), menej zdatní seniori sa pokochali pohľadmi z vyhliadkovej veže nad Terchovou a poniektorí navštívili expozíciu Múzea Juraja Jánošíka v Terchovej.

Poďakovaním organizátorkám, doc. RNDr. Danke Šubovej, CSc., a Ing. Janke Padyšákovej zo Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva v Liptovskom Mikuláši bol 23. ročník Stretnutia seniorov ochrany prírody Slovenska ukončený.

Ing. Július Burkovský

Odišla ikona československej ochrany prírody

Dňa 7. septembra 2017 prišla česká a slovenská ochranárska obec o uznávaného odborníka **RNDr. Jana Čeřovského, CSc.** (1930 – 2017).

V rámci svojej profesionálnej práce sa venoval predovšetkým druhovej a územnej ochrane, ako aj výchove mládeže k ochrane prírody a starostlivosti o životné prostredie. Bol koordinátorom úloh štátneho plánu výskumu v ČSSR v oblasti starostlivosti o chránené územia. Riadil spracovanie národnej stratégie ochrany genofondu, inicioval a koordinoval spracovanie a vydanie piatich dielov československých červených kníh a bol hlavným autorom piateho dielu Vyššie rastliny. Je považovaný za jedného zo zakladateľov environmentálnej výchovy, spolupracoval na realizácii trienále Ekoplagát a pri budovaní i propagácii náučných chodníkov.

Od roku 1966 spolupracoval s IUCN, podieľal sa na realizácii mnohých programov a projektov v oblasti ochrany prírody, ako aj na založení a činnosti Východoeurópskeho komitétu IUCN

pre výchovu. V roku 1994 spoluzakladal európske medzinárodné združenie Planta Európa, ktoré do roku 2001 riadil a potom v ňom pôsobil ako poradca. Externe pôsobil na viacerých českých i zahraničných vysokých školách. Bol tajomníkom Východoeurópskeho komitétu IUCN pre výchovu, člen Rady IUCN, v rokoch 1990 – 1994 bol viceprezidentom IUCN. Je držiteľom mnohých medzinárodných ocenení. V roku 2009 dostal Cenu ministra životného prostredia SR za celoživotné dielo. Uverejnil okolo 400 vedeckých o odborných prác. Bol autorom a spoluautorom 15 knižných publikácií.

Česť jeho pamiatke!

Ing. Viliam Stockmann, CSc.

Európska noc v skumníkov 2017

Dňa 29. 09. 2017 sa Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky zúčastnila Európskej noci výskumníkov 2017, ktorá sa konala v Európe SC v Banskej Bystrici. Tohtoročná téma vedeckého stánku ŠOP SR pod názvom **Pozor na suveníry z dovolenky** bola zameraná na problematiku obchodu s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín vrátane druhov zo slovenskej prírody, ktoré sú pod kontrolou Dohovoru o medzinárodnom obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastlín (CITES). Návštevníkom boli prezentované ukážky neživých exemplárov a výrobkov z nich – najmä suveníry, ktoré si ľudia privážajú z dovoleniek, ako aj vedomostné kvízy a informačné a propagačné materiály, zamerané na ochranu našej prírody.

(red)

Náučný chodník
Prielom Dunajca

Náučný chodník bol vybudovaný na historickej Pieninskej ceste, ktorá spájala kúpele v Červenom Kláštore a v poľskej Szczawnici. Vybudovaný bol v roku 1966 a patrí medzi najstaršie náučné chodníky v bývalom Československu. Začína v Červenom Kláštore, odkiaľ pokračuje po chodníku značenom červenou turistickou značkou až po sútok rieky Dunajec s Lesnickým potokom. Značený turistický chodník ďalej pokračuje na hraničný prechod Lesnica – Szczawnica.

Začiatok náučného chodníka: autokemping v Červenom Kláštore

Dĺžka trasy: 7,5 km

Prevýšenie: 20 m

Čas prechodu: 2 hodiny

Náročnosť terénu: nenáročný

Typ náučného chodníka: líniový, obojsmerný, peší, vhodný aj pre cykloturistov a v zime prístupný na bežkách

Počet zastávok s informačnými panelmi: 10 – s informáciami o flóre, faune a lesoch v prielome Dunajca, o kaňone, ktorý vytvorila rieka Dunajec

Text na informačných paneloch je v slovenskom a poľskom jazyku.
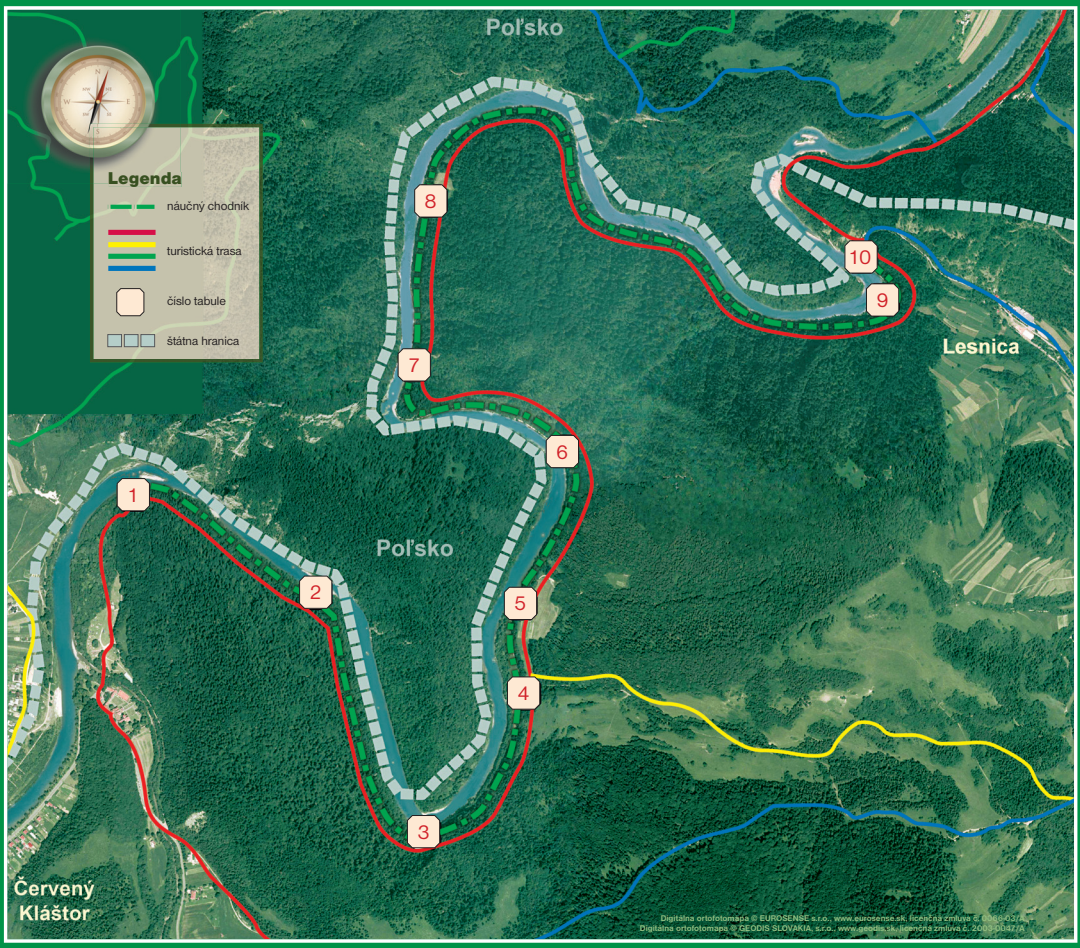
Garantom náučného chodníka je Správa Pieninského národného parku v Spišskej Starej Vsi.